

Deltacommissaris

Nationaal Deltaprogramma

Tweede herijking

Syntheserapport
**Grote rivieren
en delta's**

Syntheserapport
Grote rivieren en delta's

Nationaal Deltaprogramma
Tweede herijking

Syntheserapport

Deltabeslissing Grote rivieren en delta's

Tweede herijking Deltaprogramma

Versie	1.1
Datum	10 juli 2026
Status	Definitief

Deelprogramma	Deltabeslissing Grote rivieren en delta's
Programmamanager	Pascal Lamberigts, Programmacoördinator namens Coördinatieteam van acht samenwerkende programma's: Programma Ruimte voor de Rivier 2.0 en Deltaprogramma's Rijn, Maas, Zoetwater, IJsselmeergebied, Zuidwestelijke Delta, Rijnmond-Drechtsteden en Centraal Holland
Contactpersoon	Pascal Lamberigts, Bente de Klerk

Versiebeheer

<i>Gereed:</i>	<i>Versie:</i>
☒ 25-10-2025	Format Syntheserapport
☒ 30-01-2026	70%-versie (in concept op 9 januari aangeleverd)
☒ 17-04-2026	90%-versie
☒ 10-07-2026	Definitieve versie, digitaal toegankelijk

Dit document voldoet niet volledig aan de eisen voor digitale toegankelijkheid. Heb je moeite met het gebruiken van dit document? Neem dan [contact](#) met ons op. We zoeken graag samen naar een passend alternatief.

Inhoud

1	Inleiding 5
1.1	Aanleiding en achtergrond 5
1.2	Aanpak 5
1.3	Samenwerking en besluitvorming 7
1.4	Leeswijzer 7
2	Deltabeslissing Grote rivieren en delta's 2020 8
2.1	Inleiding 8
2.2	Deltabeslissing Rijn-Maasdelta 2020 8
3	Ontwikkelingen en nieuwe inzichten 11
3.1	Inleiding 11
3.2	Ontwikkelingen en inzichten 11
3.3	Samenhang en Verbinding 14
3.4	Onzekerheden en leemten in kennis 14
4	Opties voor herijking 16
4.1	Inleiding 16
4.2	Wat vergt herijking 16
4.3	Opties voor herijking (stap 3) 18
4.4	Overzicht van onderzoeken en bronnen 22
4.5	Beoordeling van de opties voor herijking 22
4.6	Analyse van de samenhang in de deltabeslissing 23
5	Voorstel voor herijking 31
5.1	Inleiding 31
5.2	Voorstel herijking deltabeslissing Grote rivieren en delta 31
6	Ontwikkelagenda voor de langere termijn 38
6.1	Inleiding 38
6.2	Voorstel Ontwikkelagenda 38
7	Borging en doorwerking 40
7.1	Borging van de voorstellen in beleid c.s. 40
7.2	Doorwerking en uitvoering van de voorstellen 42
7.3	Financiële doorkijk bij het voorstel voor herijking 42
8	Tot slot 43

Bijlage 1: Overzicht van onderzoeken en bronnen

Bijlage 2: Verslagen bestuurlijke overleggen

Bijlage 3: Aanpak en proces Syntheserapporten

Bijlage 4: Wetenschappelijke review

Managementsamenvatting

Nederland staat voor grote uitdagingen op het gebied van waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid en ruimtelijke adaptatie. Nieuwe inzichten uit de Deltascenario's 2024 en het Kennisprogramma Zeespiegelstijging tonen aan dat de klimaatverandering mogelijk sneller en ingrijpender verloopt dan verwacht. Hogere én lagere rivierafvoeren, droogte, verzilting en bodemerosie vergroten de druk op onze rivieren en delta's. In de tweede herijking (2021–2026) van het nationaal Deltaprogramma worden alle deltabeslissingen en voorkeursstrategieën herijkt om ook in de toekomst te kunnen blijven inspelen op deze ontwikkelingen.

De 'Deltabeslissing Grote rivieren en delta's' (met voorheen de naam Deltabeslissing Rijn-Maasdelta) is één van de vijf deltabeslissingen die worden herijkt. De Deltabeslissing Grote rivieren en delta's bevat voorstellen voor met elkaar samenhangende, nationale systeemkeuzes over de inrichting van onze grote rivieren en delta's in de Rijn-Maasdelta. Systeemkeuzes die van groot belang zijn voor onze waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid, natuur en landschap en economie. De Rijn-Maasdelta bestaat uit de Maas, de Rijnakken - met de IJssel-Vechtdelta en het IJsselmeer - het benedenrivierengebied tot aan de monding van de rivieren in zee, de Zeeuwse delta en het Amsterdam-Rijnkanaal en Noordzeekanaal.

Samengestelde deltabeslissing

De Deltabeslissing Grote rivieren en delta's heeft meer dan de andere deltabeslissingen het karakter van een *samengestelde* deltabeslissing. Dat betekent dat voor deze deltabeslissing geen *eigen* onderzoeken zijn uitgevoerd, maar dat deze tot stand is gekomen op basis van de inhoudelijke bijdragen van acht programma's: het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 en de deltaprogramma's Zoetwater, Rijn, Maas, IJsselmeergebied, Zuidwestelijke Delta, Rijnmond-Drechtsteden en Centraal Holland. De stappen die deze programma's hebben doorlopen, zijn benut om de diverse herijkingen in samenhang te presenteren.

Hoofddoel, hoofdfuncties en strategie

Hoofddoel van de Deltabeslissing Grote rivieren en delta's is om op weg naar 2100 toe te werken naar een toekomstbestendige en samenhangende inrichting van de grote rivieren en delta's waarin de hoofdfuncties van de grote rivieren en delta's zo goed mogelijk worden bediend. Deze hoofdfuncties zijn: bijdragen aan een veilige waterafvoer, voldoende beschikbaarheid van zoetwater, bevaarbaarheid voor de scheepvaart, natuur en ecologische waterkwaliteit en ruimtelijk-economische ontwikkeling.

Om deze hoofddoelstelling te bereiken, zijn de adviezen voor samenhangende systeemkeuzes gericht op het gelijktijdig realiseren van een laagwaterbestendige én hoogwaterbestendige delta. Voor een laagwaterbestendige delta moeten we het mindere water langer vasthouden, vanaf bovenstroomse naar benedenstroomse gebieden. En in principe niet meer investeren in technische maatregelen om vanuit het hoofdwatersysteem (zoet)water te brengen naar gebieden waar dat (op termijn) niet langer houdbaar is. Voor een hoogwaterbestendige delta moeten we op een robuuste manier voorsorteren op het onzekere tempo van de klimaatverandering door tijdig meer ruimte voor water in de drukke delta te reserveren. Hiermee anticiperen we op de effecten van klimaatverandering, waarbij we rekening moeten houden met meer perioden van minder water én van meer water.

Samenhangende adviezen, ontwikkelagenda en voorstellen voor borging

Deze strategie is in de deltabeslissing uitgewerkt in een aantal met elkaar samenhangende adviezen, in een ontwikkelagenda en in voorstellen om deze keuzes te borgen in het beleid van rijk, provincies, gemeenten en waterschappen.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en achtergrond

Nederland staat voor de uitdaging om waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid en ruimtelijke inrichting duurzaam te waarborgen. Het Deltaprogramma speelt hierin een centrale rol. Tot en met medio 2026 vindt de tweede zesjaarlijkse herijking van het Deltaprogramma plaats. Deze herijking bouwt voort op het Deltaprogramma 2015, het Deltaprogramma 2021 (waarin de resultaten van de eerste herijking zijn verwerkt) en de tussenliggende Deltaprogramma's. De uitkomsten van deze tweede herijking worden vastgelegd in het Deltaprogramma 2027.

Na publicatie van het Deltaprogramma 2027 volgt de beleidsmatige verankering van de resultaten. Dit gebeurt onder andere in het Nationaal Waterprogramma 2028–2033, de Nota Ruimte, en in omgevingsvisies, -plannen en -programma's van provincies, waterschappen en gemeenten. Ook kan een eventuele actualisatie van de Bestuursovereenkomst van het Deltaprogramma onderdeel zijn van deze borging.

De Deltabeslissing Grote rivieren en delta's is één van de vijf deltabeslissingen die worden herijkt. In tegenstelling tot alle andere deltabeslissingen is dit een **samengestelde** deltabeslissing. Dat betekent dat deze is opgebouwd uit de bouwstenen van acht samenwerkende programma's, te weten: Ruimte voor de Rivier 2.0, DP Zoetwater, DP Rijn, DP Maas, DP IJsselmeergebied, DP Centraal Holland, DP Rijnmond-Drechtsteden en DP Zuidwestelijke Delta.

1.2 Aanpak

Doordat het een samengestelde deltabeslissing is, wijkt onze aanpak af van die van de overige programma's. De aanpak die is gevolgd bestaat uit vier stappen:

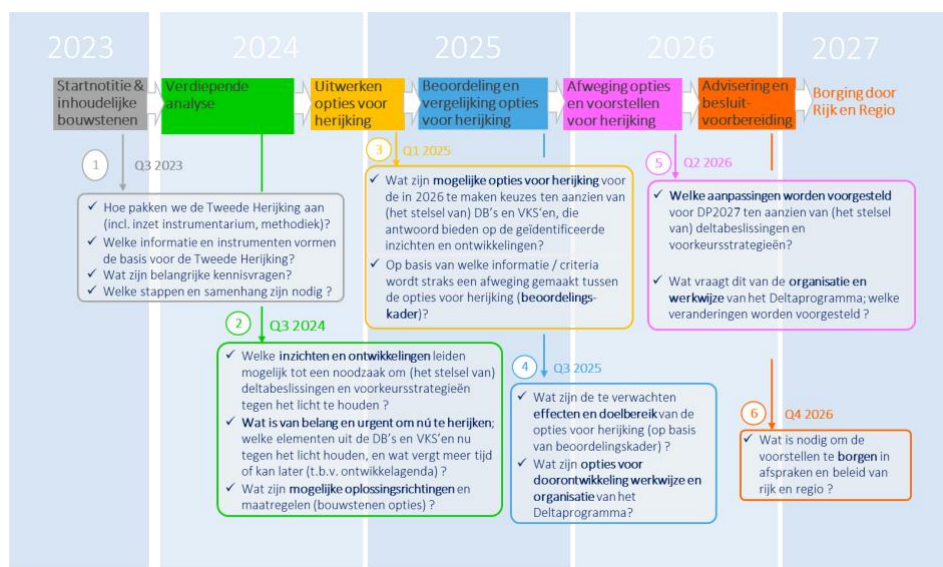
1. Het bepalen van de scope van de deltabeslissing op basis van de resultaten uit de analysefase van alle deltabeslissingen en voorkeursstrategieën;
2. Uitwerking van de onderdelen van de deltabeslissing, met name gericht op het samenstellen van een overzicht van alle opties voor herijking;
3. Uitwerken van de samenhang van de verschillende onderdelen van de deltabeslissing. Dit heeft geleid tot een indeling in vier stappen met een fasering van wanneer welke adviezen en besluiten genomen moeten worden;
4. Opstellen van de tekst van de deltabeslissing gericht op advisering en voorbereiding van de besluitvorming.

In vergelijking met de aanpak voor de andere programma's (zie figuur 1.1) zijn voor deze deltabeslissing in het kader van de herijking geen zelfstandige onderzoeken uitgevoerd naar welke onderdelen van de deltabeslissing om herijking vragen. Ook is geen zelfstandige effectvoorspelling uitgevoerd en geen nader onderzoek gedaan. De resultaten van alle analyses, onderzoeken en effectvoorspellingen zijn te vinden in de syntheserapporten van de andere deelprogramma's én in de onderzoeksrapportages van het programma Ruimte voor de Rivier 2.0. Deze deltabeslissing is op deze resultaten gebaseerd.

Standaard aanpak van de herijking

In de aanpak van de tweede herijking zijn zes stappen onderscheiden:

1. Startnotitie en basisdocument.
2. Verdiepende analyse.
3. Uitwerken opties voor herijking.
4. Beoordelen en vergelijken van de opties voor herijking.
5. Afwegen opties voor herijking en voorstellen voor de herijkte deltabeslissingen en voorkeursstrategieën.
6. Advisering en voorbereiding van de besluitvorming.

Figuur 1.1. De zes stappen en doorlooptijd van het traject van de tweede herijking, vanaf 2023 tot en met 2026.

Gezamenlijke uitgangspunten

Om, vanuit de bijdragen van de thema's en gebieden, tot een consistent resultaat te komen, is het belangrijk om binnen alle deelprogramma's met dezelfde uitgangspunten te werken. Daarbij:

- Is door de samenwerkende programma's gewerkt met een heldere en onderbouwde referentie als basis voor het vergelijken van beleidsalternatieven, zoals vastgelegd in het document 'Referenties, Deltascenario's en hydraulische uitgangspunten voor de herijking van het deltaprogramma';
- Is gebruik gemaakt van de mogelijkheden die het huidige Delta-instrumentarium biedt. Daar waar, binnen de planning, de beslisisinformatie voor de besluitvorming kwantitatief onderbouwd kan worden, is dat gebeurd. Daar waar dat niet mogelijk was, is de onderbouwing kwalitatief;
- Richt de herijking zich op doelbereik 2050, maar is nadrukkelijk gereflecteerd op de houdbaarheid van de deltabeslissing richting 2100, en de betekenis daarvan voor de deltabeslissingen en voorkeursstrategieën voor 2050.
- Is voor de beoordeling van de opties voor herijking op hun doelbereik en effecten de Vergelijkingsystematiek 2025 ontwikkeld; voortbouwend op de Vergelijkingsystematiek 3.0 (2013) en het Duidingskader Zeespiegelstijging

(2022) en toepasbaar gemaakt voor de thema's en gebieden. Inclusief eenduidige afspraken over de referentiesituatie (autonome ontwikkeling);

- Is, onder meer in de vele werkateliers Samenhang & Verbinding en in de Deltabeslissing Grote rivieren en delta's, toegewerkt naar samenhang in de voorstellen voor de herijkte deltabeslissingen en voorkeursstrategieën van de verschillende Deltaprogramma's, met ook duidelijke verbindingen naar relevante andere opgaven en programma's, zoals ruimte, landelijk gebied, woningbouw en energie;
- Is gebruik gemaakt van de uitgangspunten en alternatieven zoals die zijn geformuleerd in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0.

1.3 Samenwerking en besluitvorming

Ambtelijke samenwerking

Voor de uitvoering van de vier stappen in de aanpak heeft ambtelijk overleg en coördinatie plaatsgevonden in een '*Coördinatieteam*' waarin de programmamanagers van de acht betrokken programma's zitting hebben. Die coördinatie heeft zich gericht op de afstemming tussen het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 (buiten het Deltaprogramma) en de zeven deelprogramma's binnen het Deltaprogramma (DP Zoetwater, DP Rijn, DP Maas, DP IJsselmeergebied, DP Centraal Holland, DP Rijnmond-Drechtsteden en DP Zuidwestelijke Delta). Het Coördinatieteam kwam in de periode 2024–maart 2026 13 keer bijeen.

Bestuurlijke samenwerking

De Deltabeslissing Grote rivieren en delta's is een samengestelde beslissing. Dat betekent ook dat er voor deze deltabeslissing geen aparte bestuurlijke overleggen plaatsvinden en er ook geen eigen stuurgroep is ingericht. Alle tussentijdse stukken over deze deltabeslissing zijn geagendeerd in de Stuurgroep Deltaprogramma (als onderdeel van de integrale synthesesdocumenten, het uiteindelijke Eindrapport Tweede Herijking en de tekst van het Deltaprogramma 2027) en in de Stuurgroep Ruimte voor de Rivier 2.0 en in alle andere bestuurlijke overleggen van de diverse deelprogramma's die dit zelf hebben geagendeerd. Op dit moment hebben zes van de zeven Deltaprogramma's hier gebruik van gemaakt.

Aanvullend hierop zijn er – specifiek voor deze deltabeslissing - twee bestuurlijke overleggen georganiseerd met de bestuurders van de acht betrokken programma's (op 13 november 2025 tijdens het Deltacongres en op 19 maart 2026 in Utrecht). Korte verslagen van deze bestuurlijke overleggen zijn opgenomen in bijlage 2.

1.4 Leeswijzer

In dit Syntheserapport wordt achtereenvolgens ingegaan op:

- De huidige deltabeslissing Grote rivieren en delta's 2020 (hoofdstuk 2);
- Inzichten en ontwikkelingen (hoofdstuk 3);
- Opties voor herijking en de Ontwikkelagenda (hoofdstuk 4);
- Voorstel herijking Deltabeslissing Grote rivieren en delta's (hoofdstuk 5);
- Ontwikkelagenda voor de lange termijn (hoofdstuk 6);
- Borging en doorwerking (hoofdstuk 7);
- Tot slot (hoofdstuk 8).

2 Deltabeslissing Rijn-Maasdelta 2020

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft op hoofdlijnen de huidige 'Deltabeslissing Rijn-Maasdelta' zoals vastgesteld in het Deltaprogramma 2021 (als resultaat eerste herijking van het Deltaprogramma). Tijdens de herijking is in 2025 in de Stuurgroep Deltaprogramma besloten om de naam van deze deltabeslissing te veranderen in 'Deltabeslissing Grote rivieren en delta's'. Deze nieuwe naam roept minder verwarring op met het Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden en past bovendien beter bij de bredere scope van de herijkte deltabeslissing. In die scope is er nu meer aandacht voor de sterkere samenhang tussen de inrichting van ons rivierensysteem en de opgaven in de verschillende delta's / benedenstrooms gelegen gebieden.

2.2 Deltabeslissing Rijn-Maasdelta 2020

De Rijn-Maasdelta bestaat uit de bedijkte Maas, de Rijntakken, het benedenrivierengebied tot aan de monding van de rivieren in zee en de noordelijke bekkens van de Zuidwestelijke Delta. De actuele Deltabeslissing Rijn-Maasdelta gaat over keuzes in het hoofdwatersysteem die gevolgen hebben voor het rivierengebied, Rijnmond Drechtsteden en de Zuidwestelijke Delta.

Deltabeslissing Rijn-Maasdelta in een notendop

De huidige deltabeslissing geeft aan welke ingrepen nodig zijn om de delta beter te beschermen tegen hoogwater in de rivieren en op zee en om de zoetwatervoorziening te garanderen, rekening houdend met de samenhang in het hoofdwatersysteem. De conclusie is dat ons huidige systeem een goed fundament is om op voort te bouwen, zowel voor de waterveiligheid als voor de zoetwatervoorziening. De opgaven zijn adequaat en tijdig aan te pakken met uitgekiend ruimtelijk maatwerk en adaptief deltamanagement. Zeespiegelstijging is nog met veel onzekerheden omgeven, maar het is zeker de bepalende factor voor ingrepen voor de waterveiligheid in de verdere toekomst. De komende tijd moeten we benutten om te verkennen welke mogelijkheden er zijn om op lange termijn met zeespiegelstijging om te gaan. Op dit moment spelen de stormvloedkeringen een belangrijke rol bij de bescherming tegen hoge zeewaterstanden. De manier waarop we de stormvloedkeringen op termijn vervangen, is bepalend voor het hele systeem. Het goede fundament moet wel goed onderhouden worden. Om de waterveiligheid te borgen zijn dijkversterkingen, verbeteringen van de stormvloedkeringen en rivierverruimende maatregelen nodig, en ook ruimtelijke maatregelen 'achter de dijk' en verbetering van de crisisbeheersing.

Tot 2050: het huidige hoofdwatersysteem is een goed fundament voor de waterveiligheid en zoetwatervoorziening

Het huidige hoofdwatersysteem biedt een goed fundament om de komende decennia op voort te bouwen. Voor waterveiligheid is een aantal keuzes gemaakt:

- Afvoerdeling behouden. De bestaande afspraken over de verdeling van het water over de verschillende riviertakken blijven in stand. Uit recent onderzoek blijkt dat het met de huidige kennis en uitgangspunten niet kosteneffectief is de afvoerdeling na 2050 te wijzigen, maar deze optie blijft wel open.

- Afsluitbare open keringen. Het huidige systeem van afsluitbare open stormvloedkeringen blijft de komende decennia de basis voor de bescherming tegen hogere waterstanden op zee.
- Geen extra berging. Er vindt geen extra berging van rivierwater in de Grevelingen plaats. Dat is geen kosteneffectieve oplossing. De veiligheid rond Haringvliet, Hollandsch Diep en Merwedebos wordt gewaarborgd door de dijken rond deze wateren op orde te houden.
- Lerend implementeren bij het Kierbesluit. Deltabeslissing Rijn-Maasdelta doet geen uitspraak over een ander beheer van de Haringvlietssluizen. Het Kierbesluit is in 2018 in werking getreden. De sluizen zijn op “een kier” gezet, waarbij de werkwijze van lerend implementeren wordt gevolgd.
- Samenspel van rivierverruiming en dijkversterkingen. Het fundament wordt in stand gehouden met een krachtig samenspel van rivierverruiming en dijkversterking, conform de voorkeursstrategie Rivieren. Het programma Integraal Riviermanagement (IRM) werkt dit verder uit, in combinatie met andere opgaven voor de rivier, zoals scheepvaart en natuur.

Maximale afvoer. Voor de lange termijn blijft een maatgevende afvoer van 18.000 m³ /s voor de Rijn en 4.600 m³ /s voor de Maas het uitgangspunt voor de waterveiligheid.¹

- Zoetwatervoorziening. Voor de zoetwatervoorziening vindt stapsgewijze uitbreiding plaats van de Kleinschalige Wateraanvoer via bestaande watergangen. Daarmee blijft de zoetwatervoorziening in Centraal Holland voldoende op peil. Op termijn kan een grootschalige oplossing voor de aanvoer van extra rivierwater niet worden uitgesloten. Voor het Bernisse-Brielse Meer systeem zijn aanvullende maatregelen voorhanden die de robuustheid van dat systeem verhogen. Dit zoetwatersysteem is van groot belang voor de havenindustrie en voor de greenports in Westland en Oostland. Nader onderzoek Zeespiegelstijging bepaalt in hoge mate de waterveiligheid in de Rijn-Maasdelta, maar het proces is nog met veel onzekerheden omgeven. Het Kennisprogramma Zeespiegelstijging van het ministerie van IenW is gestart in 2019 en levert de komende jaren meer inzichten. De onderzoeken worden in samenspraak met de regio uitgevoerd en bestaan voor de Rijn-Maasdelta uit achterlandstudies voor de stormvloedkeringen en een bovenregionale systeemverkenning.

Lange termijn: vervanging van de stormvloedkeringen.

Op lange termijn moet de Maeslantkering worden vervangen. Naar verwachting is dat op zijn vroegst rond 2070 aan de orde, ook als de zeespiegelstijging versnelt en extremer uitpakt. Het onderzoek naar de vervanging van de Maeslantkering start volgens de huidige inzichten naar verwachting in 2040. De onderzoeken in de komende decennia (onder andere in het Kennisprogramma Zeespiegelstijging) vormen de voorlopers van het onderzoek naar vervanging van de Maeslantkering. Door nieuwe inzichten kan in een volgende herijking de planning en inhoud worden aangepast. Dit onderzoek krijgt het karakter van een brede bovenregionale systeemanalyse die de gevolgen van de verschillende beleidsopties voor alle relevante thema's in beeld brengt: effecten op dijken en buitendijkse gebieden, bereikbaarheid van de haven, erosie, ruimtelijke ontwikkelingen, natuur, scheepvaart en zoetwatervoorziening. Tot de beleidsopties voor de lange termijn (2070-2100) behoren in elk geval afsluitbare open varianten en gesloten varianten (zoals afsluiting van de Nieuwe Waterweg met sluizen). Dat is in lijn met het eerdere besluit uit 2016 om de optie Plan Sluizen als volwaardig alternatief mee te

nemen in het onderzoek, conform de motie-Geurts. Dat besluit is destijds al doorgevoerd in de voorkeursstrategie voor Rijnmond-Drechtsteden. Ook wijziging van de afvoerverdeling, berging in de Zuidwestelijke Delta en maatregelen voor de zoetwatervoorziening kunnen dan weer in beeld komen, net als het aanpassen of vervangen van de overige stormvloedkeringen en mogelijke nieuwe maatregelen op basis van nieuw opgedane kennis.

3 Ontwikkelingen en nieuwe inzichten

3.1 Inleiding

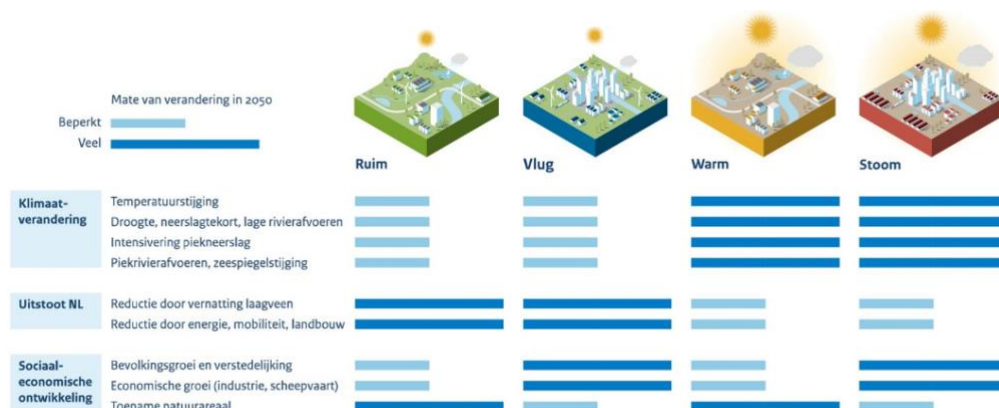
Sinds de eerste herijking van de deltabeslissingen en voorkeursstrategieën in het Deltaprogramma 2021 hebben zich belangrijke ontwikkelingen voorgedaan die van invloed zijn op de Deltabeslissing Grote rivieren en delta's (toen nog Deltabeslissing Rijn-Maasdelta). Daarnaast zijn nieuwe inzichten ontstaan op basis van onderzoeken, praktijkervaring en veranderende omstandigheden.

In dit hoofdstuk worden de meest relevante ontwikkelingen en inzichten kort beschreven, evenals de samenhang met andere (Delta)programma's. Deze factoren vormen de aanleiding voor de herijking van deze deltabeslissing. Voor een uitvoerigere beschrijving van de ontwikkelingen wordt verwezen naar de synthese-rapporten van de andere deltaprogramma's en de onderzoeksrapporten van het programma Ruimte voor de Rivier 2.0. (zie voor een overzicht bijlage 1)

3.2 Ontwikkelingen en inzichten

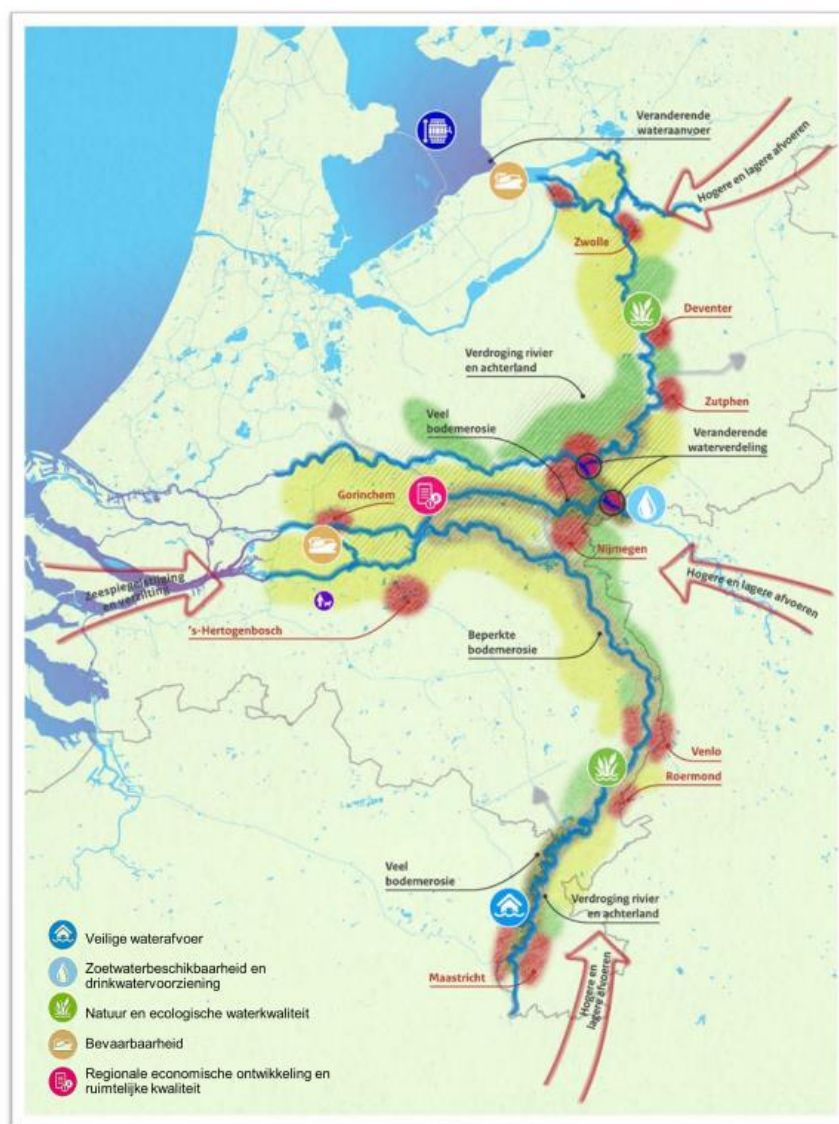
Algemene ontwikkelingen

Recente studies, waaronder de Deltascenario's 2024 en de onderzoeken van het Kennisprogramma Zeespiegelstijging, laten zien dat klimaatverandering zich sneller en ingrijpender ontwikkelt dan eerder voorzien. Droge zomers, intensere piekbuien, hogere temperaturen en zeespiegelstijging vergroten de wateropgaven en leiden tot een stapeling van knelpunten: watertekort, wateroverlast en waterveiligheid. Deze trends doen zich niet alleen landelijk voor, maar zijn ook duidelijk zichtbaar in het Nederlandse rivierengebied, waar hogere én lagere afvoeren steeds vaker optreden en de druk op het watersysteem toeneemt. De opgaven vragen om robuuste en adaptieve strategieën en om ruimtelijke integratie met andere maatschappelijke opgaven, zoals woningbouw, landbouw en energietransitie. Deze maatschappelijke opgaven concurreren om ruimte, waardoor integrale afwegingen noodzakelijk zijn. De wateropgaven zijn in de toekomst niet meer uitsluitend op te lossen binnen het watersysteem, ook de ruimtelijke inrichting en het tijdig reserveren van ruimte worden cruciaal om extremen op te vangen.

Figuur 3.1. Overzicht van de vier Deltascenario's en de kenmerkende ontwikkelingen in klimaatverandering, uitstoot CO2 en sociaal-economische ontwikkeling. In het rapport Deltascenario's 2024 - Zicht op water, zijn de ontwikkelingen voor de vier scenario's gekwantificeerd. De scenario's samen geven een beeld van de mogelijke bandbreedte in de ontwikkelingen.

Klimaatverandering heeft ingrijpende gevolgen voor het Nederlandse watersysteem. Dit geldt ook voor het rivierengebied, waar extremere rivierafvoeren (vaker hoger in de winter, lager in de zomer) en de voortgaande bodemerisatie belangrijke aanleidingen zijn voor een herijking van deze deltabeslissing. Het Nederlandse rivierengebied vervult een cruciale rol voor waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid, natuur en ecologische waterkwaliteit, bevaarbaarheid en regionale economische ontwikkeling. Door klimaatverandering en voortgaande bodemerisatie staat het functioneren van deze vijf rivierfuncties onder druk. Hogere afvoeren vergroten de waterveiligheidsopgave en vragen mogelijk om meer ruimte voor een veilige afvoer, terwijl lagere afvoeren leiden tot verdroging van uiterwaarden en achterland en bemoeilijken de verdeling van zoetwater. Bodemerisatie heeft ingrijpende gevolgen voor waterstanden, scheepvaart en natuurontwikkeling. Deze uitdagingen vragen om integrale maatregelen en ruimtelijke oplossingen om het riviersysteem robuust en toekomstbestendig te maken en houden.

Figuur 3.2. Overzicht van samenhangende opgaven in het rivierengebied: veilige waterafvoer, zoetwaterbeschikbaarheid en drinkwatervoorziening, natuur en ecologische waterkwaliteit, bevaarbaarheid en regionaal-economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit (Programma Ruimte voor de Rivier 2.0).

Het klimaatbestendig maken van Nederland vraagt in de komende decennia mogelijk om ingrijpende en samenhangende keuzes in het landelijk hoofdwatersysteem. Wijzigingen in deze systeemkeuzes hebben brede impact. Ze beïnvloeden de afwateringsmogelijkheden van regionale polders en boezems, de beschikbaarheid van zoetwater, de belasting en functionaliteit van waterstaatkundige kunstwerken en de ruimtelijke inrichting en gebruiksfuncties in aangrenzende gebieden.

Stapelings van opgaven in deelgebieden van rivieren en delta's

In de gehele Nederlandse delta en rivierengebied zien de betrokken programma's een duidelijke en toenemende stapeling van wateropgaven: waterveiligheid, waterbeschikbaarheid en wateroverlast komen steeds vaker gelijktijdig voor en beïnvloeden elkaar onderling. Door klimaatverandering nemen extremen in neerslag, droogte, rivierafvoeren en zeespiegel toe, terwijl de beschikbare ruimte schaars is en veel andere maatschappelijke opgaven om dezelfde ruimte concurreren. Daardoor vraagt de opgave in alle deelgebieden om een integrale systeembenadering, nauwere afstemming tussen deelprogramma's en een meer samenhangende landelijke besluitvorming over het hoofdwatersysteem. Naast deze algemene opgaven kent elke regio een specifieke stapeling van opgaven.

In de Zuidwestelijke Delta leidt met name toenemende verzilting, verdroging en beperkte zoetwateraanvoer tot druk op zoetwaterbeschikbaarheid en ecologie, waarbij de waterveiligheidsstrategie sterk verweven is met bovenregionale keuzes in de Rijn-Maasmonding en de landelijke afvoerverdeling. De Rijntakken ervaren tegelijkertijd bodemdaling van het zomerbed, zoetwaterverdelingsvraagstukken en een groeiend spanningsveld tussen lage én hoge rivierafvoeren. In de Maas komt de verwevenheid van waterveiligheid en wateroverlast sterk naar voren, met een directe relatie tussen Maas, zijrivieren en beekdalen. Hierbij worden de ruimteclaims steeds groter, onder meer voor afvoercapaciteit, beeksystemen, waterberging, veiligheid, natuur en landgebruik. Een systeembeschouwing is onvermijdelijk.

Het IJsselmeergebied staat voor het gelijktijdig borgen van waterveiligheid, wateroverlast en zoetwaterbuffers, waarbij keuzes over peilbeheer, afvoercapaciteit en berging direct raken aan andere deelprogramma's én aan ruimtelijke ontwikkelingen rondom het gebied. Ook hier is de wederkerigheid van maatregelen groot: ingrepen voor droogtebestrijding kunnen waterveiligheid of wateroverlast beïnvloeden en omgekeerd. In Rijnmond-Drechtsteden stapelen de opgaven zich eveneens op, versterkt door een hoge ruimtedruk. Zoetwatertekort, verzilting, wateroverlast door piekneerslag, beperkte afvoercapaciteit en toenemende sluitfrequenties van stormvloedkeringen versterken elkaar. Mogelijke toekomstige systeembeslissingen, zoals aanpassing van het sluitpeil of een verandering in de inrichting van de Nieuwe Waterweg, hebben grote regionale impact.

In het sterk verstedelijkte Centraal Holland wordt de stapeling van opgaven onder hoge ruimtedruk het meest zichtbaar. Het technische watersysteem heeft weinig marge; zowel afvoer als aanvoer staat onder druk, terwijl de maatschappelijke kwetsbaarheid vanwege de hoge dichtheden groot is. Ook dit gebied is afhankelijk van landelijke keuzes over afvoerverdeling en het peilbeheer van het IJsselmeer-Markermeer.

Tegelijkertijd leidt de toenemende ruimtedruk in Nederland tot minder fysieke ruimte voor mogelijke maatregelen in het hoofdwatersysteem. Hierdoor wordt het nog belangrijker om water en ruimte tijdig en in samenhang op elkaar af te stemmen. De overkoepelende uitdaging is om tot gebied- én systeem overstijgende keuzes te komen die zowel de grote rivieren als de delta's toekomstbestendig

maken. Het verbinden van de opgaven van de verschillende deltaprogramma's is dan ook een voorwaarde om de stapeling van opgaven effectief het hoofd te bieden.

3.3 Samenhang en Verbinding

Samenhang met andere Deltaprogramma's

Zoals eerder benoemd, is de Deltabeslissing Grote rivieren en delta's een samengestelde beslissing. Dit betekent dat zij is opgebouwd uit de bouwstenen van acht samenwerkende programma's:

1. Programma Ruimte voor de Rivier 2.0.;
2. Deltaprogramma Zoetwater;
3. Deltaprogramma Rijn;
4. Deltaprogramma Maas
5. Deltaprogramma IJsselmeergebied;
6. Deltaprogramma Centraal Holland;
7. Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden;
8. Deltaprogramma Zuidwestelijke Delta.

Verbinding met andere opgaven

De Deltabeslissing Grote rivieren en delta's heeft, naast samenhang met diverse andere Deltaprogramma's, ook een relatie met andere opgaven. Daarom is een goede verbinding met deze opgaven en programma's van belang voor het Deltaprogramma Grote rivieren en delta's. Enkele belangrijke verbindingen zijn:

- Ruimte en landgebruik: steeds minder kunnen opgaven voor het watersysteem alleen binnen dit watersysteem worden opgelost. Ook buiten het watersysteem is mogelijk meer ruimte nodig voor binnendijkse rivierverruiming en regionale waterbergingen;
- Zoetwater en verzilting: gebieden en sectoren zullen zich moeten gaan voorbereiden op een afnemende beschikbaarheid van zoetwater en toenemende verzilting, wat beperkingen oplegt aan het huidige landgebruik. Door lagere rivierafvoeren neemt de invloed van zoutindringing verder toe, wat extra aandacht vraagt in het beheer van het watersysteem;
- Samenhang tussen systeemkeuzes: er is een sterke samenhang tussen verschillende systeemkeuzes voor de rivieren en delta's. Bijvoorbeeld tussen de afvoerverdeling bij hoogwater en laagwater, de relaties met het zomerpeil en winterpeil van het IJsselmeergebied, de relatie met de Lek blijven ontzien, de relatie met verzilting in West-Nederland etc. In de opzet van de herijkte deltabeslissing is deze samenhang sterker dan eerder in beeld gebracht.

In hoofdstuk 5 en 6 wordt deze samenhang en de relatie met andere opgaven uitgebreider toegelicht.

3.4 Onzekerheden en leemten in kennis

Voor de systeemkeuzes voor de inrichting van de rivieren en delta's bestaan nog diverse onzekerheden en kennishiaten die van invloed zijn op toekomstige keuzes en maatregelen. De voorlopige wetenschappelijke review op de tussenresultaten van deze deltabeslissing heeft ook om extra aandacht voor deze onzekerheden en leemten in kennis gevraagd. De belangrijkste onzekerheden en kennisleemten zijn:

- Werkelijke tempo van klimaatverandering en de vertaling daarvan naar de feitelijke ontwikkeling in zeespiegelstijging en hogere en lagere rivierafvoeren.

Deze onzekerheid heeft bijvoorbeeld invloed op de ruimte die op langere termijn nodig is voor onze rivieren, zowel buitendijks als binnendijks;

- Internationale afhankelijkheden, zoals de invloed van ontwikkelingen in Duitsland en België en de noodzaak van een gezamenlijke aanpak om water vast te houden, te bergen en af te voeren in het hele stroomgebied. Meer specifiek zijn de maatregelen die Duitsland wanneer en in welk tempo neemt voor verdere dijkversterkingen van invloed op het kunnen bepalen van de afvoercapaciteit die in Nederland nodig is voor de afvoer van rivierwater;
- Effectiviteit van mogelijke maatregelen tegen verzilting, waarvoor nog een kennisimpuls nodig is om het meest geschikte pakket aan maatregelen te bepalen. Ook de precieze invloed van deze maatregelen op de mogelijkheden en beperkingen voor het landgebruik – wat kan wanneer nog wel en niet meer – is nog niet volledig in beeld;
- Gewenste fasering van mogelijke ruimtelijke reserveringen voor binnendijkse rivierverruiming op lange termijn: welke van de voor te stellen reserveringen zijn precies vanaf wanneer nodig, inclusief de vraag of en welke gebruiksbeperkingen in deze gebieden wanneer nodig zijn;
- Monitoring van de hogere waterstanden in het IJsselmeer en Markermeer, om te kunnen afwegen of en wanneer het gemiddelde winterpeil moet gaan meestijgen met de zeespiegel;
- Effecten van mogelijke ontwikkelingen die een grote maatschappelijke impact kunnen hebben en potentiële 'gamechangers' kunnen zijn voor het Nederlandse klimaatbeleid en het waterbeheer in het bijzonder. In de deltasenario's zijn deze ontwikkelingen als 'Wat-Als?'-ontwikkelingen gekenmerkt. Denk daarbij bijvoorbeeld aan het stilvallen van de Atlantische oceaanstroming (AMOC) (met meer stormen, meer droogte en een hogere zeespiegel tot gevolg, een langdurig gebrek aan uitvoeringskracht (van mensen en middelen) om grote, complexe projecten te realiseren en toenemende oorlogsdreiging, sabotage en hacken in relatie met de bescherming van onze vitale infrastructuur.

4 Opties voor herijking

4.1 Inleiding

Het voorstel voor de herijking van de Deltabeslissing Grote rivieren en delta's is met een andere aanpak tot stand gekomen omdat het om een samengestelde deltabeslissing gaat. De verschillende deelprogramma's van het Deltaprogramma hebben de standaard aanpak van de herijking gevolgd (zie par. 1.2). Het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 heeft een aanpak op basis van een eigen 'Werkplan' gevolgd. Op basis van al deze aanpakken is de samengestelde Deltabeslissing Grote rivieren en delta's tot stand gekomen in de volgende stappen:

1. Het herijken van de scope van de deltabeslissing op basis van de resultaten uit de analysefase van alle deltabeslissingen en voorkeursstrategieën en de onderzoeksresultaten van het programma RvdR 2.0;
2. Uitwerking van de onderdelen van de deltabeslissing, met name gericht op het samenstellen van een samengesteld overzicht van alle opties voor herijking;
3. Uitwerken van de samenhang van de verschillende onderdelen van de deltabeslissing. Dit heeft geleid tot een indeling in vier stappen met een fasering van wanneer welke adviezen en besluiten genomen moeten worden;
4. Opstellen van de (concept)tekst van de deltabeslissing gericht op advisering en voorbereiding van de besluitvorming.

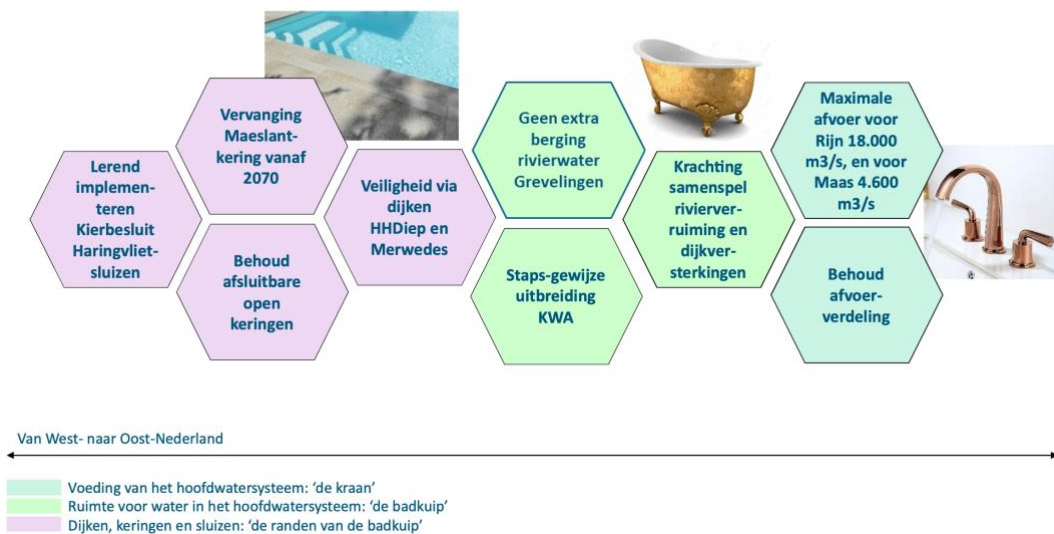
4.2 Wat vergt herijking

De Deltabeslissing Grote rivieren en delta bevat voorstellen voor belangrijke keuzes over de inrichting van onze grote rivieren en delta's in de Rijn-Maasdelta. De Rijn-Maasdelta bestaat uit de Maas, de Rijntakken - met de IJssel-Vechtdelta en het IJsselmeer - het benedenrivierengebied tot aan de monding van de rivieren in zee, de Zeeuwse delta en het Amsterdam-Rijnkanaal en Noordzeekanaal.

Recente ontwikkelingen en inzichten hebben geleid tot een verbreding van de scope van de Deltabeslissing Rijn-Maasdelta (2020). Waar de herijking in 2020 zich vooral richtte op systeemkeuzes zoals de maatgevende afvoer, afvoerverdeling en het samenspel van rivierverruiming en dijkversterking, is de samenhang in opgaven versterkt. Onder invloed van klimaatverandering is nodig een explicieter onderscheid te maken tussen de situaties van laagwater en hoogwater, omdat beide extremen toenemen en verschillende opgaven met zich meebrengen. Ook zijn er in de tussentijd in het kader van het omgevingsprogramma Integraal Rivier Management (IRM, voortgezet in Ruimte voor de Rivier 2.0) beleidsuitspraken gedaan over rivierbodemplugging en sedimenthuishouding. Deze zijn van invloed op het functioneren van het riviersysteem, waaronder de afvoerverdeling. Verder groeit het belang van een goede koppeling tussen het hoofdwatersysteem en regionale watersystemen, zodat maatregelen op nationaal niveau aansluiten bij regionale opgaven. En daarnaast neemt de verwevenheid van de zoetwateropgave met andere maatschappelijke opgaven toe, zoals landbouw, natuur, woningbouw en energietransitie.

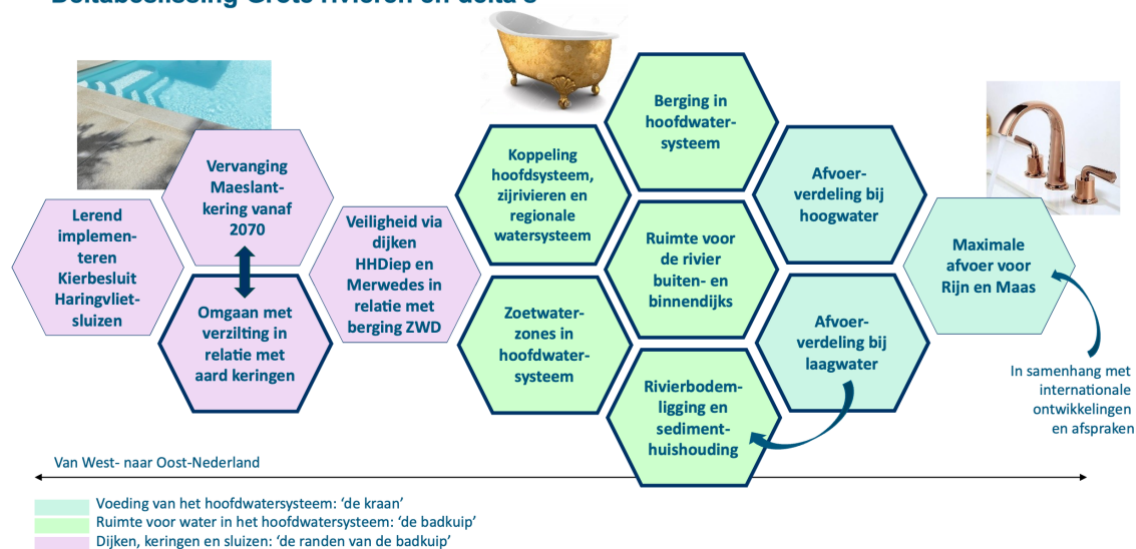
Deze ontwikkelingen hebben de scope van de deltabeslissing verbreed, zodat een robuuste en adaptieve strategie ontstaat die voorbereid is op een toekomst met grotere onzekerheden en complexere opgaven. De figuren 4.1 en 4.2 tonen achtereenvolgens de onderdelen van de huidige deltabeslissing (uit 2020) en het voorstel voor de verbrede onderdelen van de herijkte Deltabeslissing (2026).

Onderdelen huidige Deltabeslissing Rijn-Maasdelta

Figuur 4.1. Overzicht van de onderdelen van de huidige Deltabeslissing 'Rijn-Maasdelta' uit 2020.

Onderdelen herijkte Deltabeslissing Grote rivieren en delta's

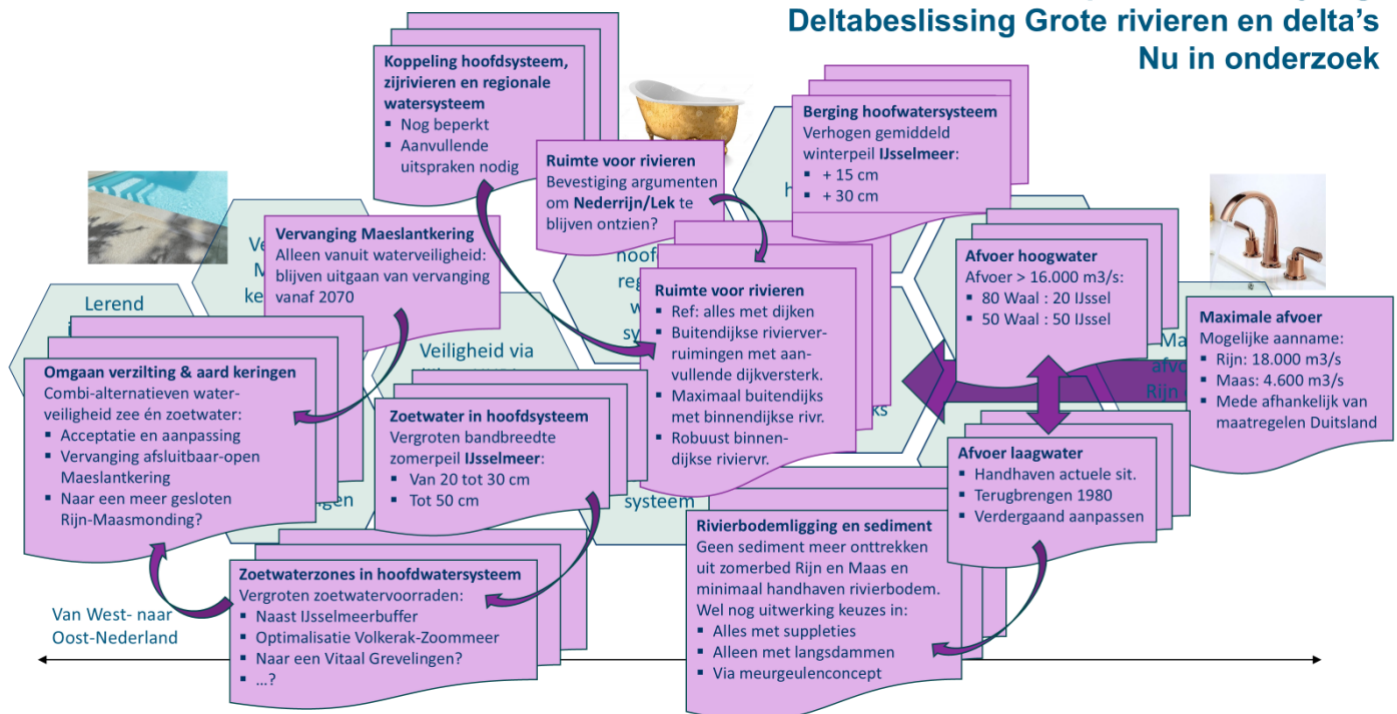

Figuur 4.2. Overzicht van de onderdelen van de herijkte Deltabeslissing Grote rivieren en delta's in 2026: de figuur laat nu meer onderdelen zien die ook sterker met elkaar samenhangen.

4.3 Opties voor herijking

Een samenvatting van alle opties voor herijking van de onderdelen van de Delta-beslissing Grote rivieren en delta's is weergegeven in figuur 4.3. Daarin zijn de opties voor herijking in onderlinge samenhang weergegeven (stand van zaken medio 2025). Voor een verdere toelichting op de opties, zie tabel 4.4.

Overzicht 'opties voor herijking' Deltabeslissing Grote rivieren en delta's Nu in onderzoek

Figuur 4.3. Samenvatting van de belangrijkste opties voor herijking in onderlinge samenhang voor de onderdelen van de herijkte Deltabeslissing Grote rivieren en delta's.

Tabel 4.4. Uitwerking onderdelen 'Deltabeslissing Grote rivieren en delta's in drie kolommen: in type adviesbesluiten, opties voor herijking en wie doet wat? (stand van zaken medio 2025).

Typering aard van het advies (nog zonder inhoudelijke keuzes)	Alternatieven / 'Opties voor herijking'	Wie doet wat?
Maximale afvoer voor Rijn en Maas als randvoorwaarde / vertrekpunt voor overige riviersysteemkeuzes	Tot 2050: handhaven huidige maximale afvoer. Voor Rijn: 18.000 m/s, voor Maas 4.600 m/s Tussen 2050 en 2200: nog te bepalen Op basis van maximale afvoer als randvoorwaarde kunnen alternatieven voor afvoercapaciteit worden ontwikkeld: dijkversterking versus binnen/buitendijkse rivierverruiming (zie ook onderdeel 5)	RvdR: bepalen maximale afvoer 2100 en 2200 op basis doorrekening RWS van klimaatscenario's, in 'Notitie Uitgangspunten en Alternatieven', febr/mrt 2025 DP WV: uitwerking waterveiligheid / evt. aanpassing normen na 2050 (afrondding HWBP) op 'Ontwikkelagenda DP' gezet door DP WV: geen nieuwe inzichten te verwachten voor herijking DB RMD
Verdeling van de afvoer tussen de Rijntakken (tussen Waal en Rijn en tussen Rijn en IJssel) in verhoudingen.	Tot 2050: handhaven huidige afvoer-verdeling: Waal/Rijn: 6/9 versus 3/9, Nederrijn/IJssel: 2/9 versus 1/9 Tussen 2050 en 2100: Nederrijn/Lek blijven ontzien (wel nagaan vanaf wanneer dit mogelijk niet meer/minder kan vanwege hogere afvoeren/ zeespiegelstijging; dus mogelijk heroverwegen na +/- 2025...?) Tussen 2050 en 2100: naast huidige situatie (de afvoer boven 16.000 m/s verdelen tussen Waal en IJssel in verhouding 80 vs 20), ook een alternatief meenemen met een hoger aandeel via de IJssel (bv. 50 - 50)	RvdR: aanleveren onderbouwing Nederrijn/Lek blijven ontzien, in 'Notitie Uitgangspunten en Alternatieven', febr/mrt 2025. En daarbij inschatten vanaf wanneer een eventuele heroverweging weer nodig is RvdR: aanleveren en onderzoeken alternatief voor hoger aandeel in afvoer surplus via IJssel, ism DP IJsselmeergebied
Voorkeur voor landelijke waterverdeling (waaronder verdeling van de afvoer tussen Rijntakken) tijdens droogte/ laagwater op basis van regionale behoeften, nationale prioriteiten, kostenbaten-afwegingen, maakbaarheid en mogelijkheden voor slimme sturing. Prioritering van levering van zoetwater over gebieden en/of gebruikers bij laag water vindt vervolgens plaats op basis van de wettelijk verankerde landelijke verdringingsreeks. De slimme situationele sturing wordt onderzocht in de Strategie Klimaat- bestendige Zoetwatervoorziening Hoofdwatersysteem, te verankeren in het NWP 2028-2033.	Tot 2050: mogelijke opties: a. handhaven huidige, werkelijke afvoerverdeling Rijntakken, en eerst benutten IJsselmeerbuffer en daarna mogelijk buffer iets vergroten b. herstel afvoerverdeling uit Nota Waterhuishouding 1980, met kleine antiverziltingsmaatregelen Rijn- Maasmonding en beter benutten IJsselmeerbuffer. Tussen 2050 en 2100: extra opties: a. plus grotere IJsselmeerbuffer, ARK route benutten (mede vanwege wateroverlast en daarvoor mogelijk al eerder?), kleine antiverziltings- maatregelen West/ZW NL plus iets grotere IJsselmeerbuffer, en b. grotere/vergaandere antiverzil- tingsmaatregelen in West/ZW NL (zie ook relatie met onderdeel 10) Eventuele alternatieven/opties voor afvoerverdeling bij laagwater worden mogelijk gemaakt door uitwerking alternatieven voor inrichting buitendijks gebied (zie onderdeel 4)	DP ZW: aanleveren van gewenste landelijke waterverdeling bij droogte/laagwater (o.a. afvoerverdeling Rijntakken) aan RvdR, in drie stappen: januari (opties), maart (uitgewerkte opties) en juni en september 2025 (opties met kosten en effecten) RvdR: uitwerken en onderzoeken alternatieven voor maakbaarheid van een alternatief voor afvoerverdeling laagwater vanwege gewenste zoetwaterverdeling, in 2 ^e helft 2025. En aangeven hoe we omgaan met gegeven dat naast extreem hoge en lage afvoeren ook de kans van optreden in het tussenbereik van belang is. In benedenstroomse gebieden en in regionaal systeem is het samenvallen van gebeurtenissen namelijk veelal maatgevend. DP ZW: uitwerken van kansen, effecten, haalbaarheid en wenselijkheid van route via Amsterdam-Rijnkanaal (ARK-route) als alternatief/ aanvullend op IJsselmroute, in afstemming met DBI en DPC. Met aandacht voor onderscheid in invalshoeken zoetwater en wateroverlast.

Al genomen besluiten in POW IRM: Geen sediment meer onttrekken uit zomerbed Rijn en Maas en handhaven (laten dichtslibben) en waar nodig en mogelijk ophogen rivierbodem Maas en Rijn	Tot 2050: besluiten al genomen in POW IRM/RvdR 2.0, dus in herijking geen alternatieven voor beleidskeuzes nodig. Wel alternatieven nodig voor uitwerking beleidskeuzes in maakbare maatregelen. Mogelijke alternatieven zijn bv.: a. alles met suppleties; b. alleen met langsdammen; c. via realisatie meergeulenconcept	RvdR: uitwerking concretisering maatregelen. Te concrete uitwerking om op te nemen in DB RMD, wel verankeren in herijkt programma RvdR 2029 RvdR: check op samenhang met delen Rijn en Maas tot de zee (buiten RvdR-gebied)
Handhaven en mogelijk uitbreiden van ruimtereserveringen in Bkl voor mogelijke toekomstige dijkversterkingen en rivierverruimingen (op specifieke locaties) Waarborgen voldoende ruimte voor uitvoering dijkversterkingen ('profielen vrije ruimte', geldt overal) Meenemen aanvullende beleidsuitspraak over verdere beperkingen van mogelijkheden buitendijks bouwen (opgenomen in Beleidslijn Grote Rivieren)	Tussen 2050 en 2100: in hoofdlijnen vier alternatieven: a) referentie: alleen met verdere dijkversterkingen, b) buiten-dijkse rivierverruimingen met aanvullende dijkversterkingen, c) maximale buitendijkse rivierverruiming met binnendijkse rivierverruiming (benutting bestaande BKL-reserveringen) en d) robuuste binnendijkse rivierverruimingen met nieuwe ruimtereserveringen	RvdR: uitwerken en onderzoeken alternatieven, door Consortium iov RvdR: Q1 2025, in 'Notitie Uitgangspunten en Alternatieven', febr/mrt 2025 Q3 2025: effecten van alternatieven RvdR: check op samenhang met delen Rijn en Maas tot de zee (buiten RvdR-gebied)
Specifieke uitspraken over meer berging van rivierwater in hoofdwatersysteem (rivieren en meren).	Tot 2050: handhaven huidige Deltabeslissing: geen extra berging rivierwater in de Grevelingen. Tussen 2050 en 2100: afhankelijk van eventuele verandering in maximale afvoer en invulling afvoercapaciteit. Indien nodig dan in ZWD breder kijken dan alleen Grevelingen. Tussen 2050 en 2100: mogelijk verhogen gemiddeld winterpeil IJsselmeer met 15, 30 of 50-100 cm. Verhogen gemiddeld winterpeil is niet gelijk aan vergroten waterberging; als bandbreedte winterpeil gelijk blijft en meestijgt, neemt bergingscapaciteit nog niet toe. Tussen 2050 en 2100: Checkvraag: op meer plekken in hoofdwatersysteem meer berging overwegen? En zo ja welke, bv Oosterschelde, ...etc?	DP IJsselmeergebied: uitwerken en onderzoeken alternatieven over vergroten berging IJsselmeer in relatie met verhogen gemiddeld winterpeil om langer te kunnen spuien DP ZWD: check voor Grevelingen: sterke relatie met afvoerverdeling hoogwater en afsluitbaar open/gesloten Rijn-Maasmonding DP ZWD: indien meer berging nodig zou zijn, welke alternatieven zijn dan in beeld? KPZSS en DPRD: leveren onderbouwing voor handhaven beleidsuitspraak Grevelingen en/of of meer berging voor 2100 nodig is
Specifieke uitspraken over mogelijk vergroten zoetwaterzones (voorraden) in hoofdwatersysteem voor zoetwaterbeschikbaarheid (bv. via zomerpeilbeheer IJsselmeer, IJssel-Vechtdelta, Haringvliet/Hollands Diep, Volkerak-Zoommeer, Hollandse IJssel, Grevelingen, ...etc?). Uitwerking in samenhang met onder meer streefbeelden PAGW.	Tot 2050: benutten mogelijkheden flexibel peilbeheer IJsselmeer in de zomer; benutten huidige 'waterschijf' van 20 cm als zoetwaterbuffer en mogelijk van 20 naar 30 cm afhankelijk van besluiten waterverdeling bij laag water hoofdwatersysteem. Tussen 2050 en 2100: behoud en optimaliseren zoetwatervoorziening vanuit Haringvliet/Hollands Diep en Volkerak-Zoommeer (VKS ZWD) Tussen 2050 en 2100: vergroten zoetwaterbuffer IJsselmeer door verder vergroten bandbreedte flexibele zomerpeil van 20 à 30 tot 50 à 100 cm. Tussen 2070 en 2100: besluit wel/niet vergroten zoetwaterbuffercapaciteit Zuid-Westelijke Delta in relatie tot besluit waterveiligheid Rijn-Maasmonding en Zuidwestelijke Delta.	DP ZW: beleidsuitspraken over welke onderdelen van hoofdwatersysteem nodig zijn voor (vergroting) zoetwaterbeschikbaarheid om weerbaar te blijven/worden tegen watertekort DP IJsselmeergebied: uitwerken en onderzoeken alternatieven voor vergroten zoetwaterbuffer IJsselmeer. Samenhang in maatregelen voor verhogen winterpeil (voor waterberging) en zomerpeil (voor zoetwatervoorraad) IJsselmeer DP ZWD: afwegen eventuele grotere rol van Volkerak-Zoommeer en Grevelingen in zoetwatervoorziening in VKS ZWD

Een uitspraak over de gewenste interactie tussen wateroverlast/berging in zijrivieren en regionale watersystemen in relatie met systeemkeuzes hoofdwatersysteem (in bv afvoercapaciteit en afvoerverdeling bij hoogwater).	Tot 2050: vraag is of hiervoor een nationale systeemkeuze nodig is (en zo ja, welke?), of dat deze invulling volledig onderdeel is van opgave en maatregelen in regionale watersysteem. Vertrekpunt zou kunnen zijn wat het principe 'niet afwentelen' betekent voor een eventuele nationale systeemkeuze. Stel: uitgangspunt is vrij verval op rivieren, wat als dat niet meer kan? Welk deel opgave in regionale watersysteem oplossen, welk deel toevoegen aan rivieropgave?	VKS Zoetwater: interactie hoofd- en regionale watersystemen: waterverdeling bij laagwater geeft aan hoeveel van de watervraag van de regionale systemen kan wel/niet worden geleverd door het hoofdwatersysteem. VKS Maas: strategische uitspraken volgen uit uitwerking VKS Maas VKS Rijn: strategische uitspraken volgen uit uitwerking VKS Rijn (bv. IJssel en Vecht), o.a. rekening houdend met invloed zeespiegelstijging op afstroom Waal en opwaaiing IJsselmeer op afstroom IJssel VKS IJsselmeer: strategische uitspraken volgen uit uitwerking VKS IJsselmeergebied VKS Centraal Holland: strategische uitspraken over wateroverlast/watertekort en relatie hoofdwatersysteem/regionale systeem volgen uit VKS (bv extra gemaalcapaciteit IJmuiden, vergroten zelfvoorzienendheid, benodigde wateraanvoer voor terugdringing toenemende zoutlast Sluis IJmuiden, etc) RvdR: aangeven uitgangspunten/alternatieven voor afvoercapaciteit en maakbaarheid afvoerverdeling, en gezamenlijk uitwerken en afspreken wie welk deel van het effectonderzoek uitvoert
Specifieke uitspraak: veiligheid rond Haringvliet, Hollandsch Diep en Merwedede waarborgen door de dijken rond deze wateren op orde te houden	Tot 2050: houdbaar Tussen 2050 en 2100: mede afhankelijk van keuzes in hoofdwatersysteem en uitwerking waterveiligheid voor 2100. Deze uitspraak volgde uit mogelijkheden voor waterberging in ZWD. Dus vanuit die samenhang / relatie deze uitspraak op termijn eventueel opnieuw bezien.	DP WV en DP RD: aanleveren onderbouwing
Keuze over wijze van bescherming tegen hogere waterstanden op zee (aard afsluiting) in relatie met omgaan met verzilting. Andere mogelijkheden voor omgaan met verzilting worden in DP ZW onderzocht; focus bij dit onderdeel van deltabeslissing ligt op relatie zoetwater/verzilting en aard afsluitingen. Huidige systeem van afsluitbare open stormvloedkeringen blijft de komende decennia de basis. Verwachte vervanging Maeslantkering vanaf 2070. In samenhang te bezien met andere keringen/sluizen.	Tot 2050: vanwege waterveiligheid: handhaven verwachte vervanging Maeslantkering vanaf 2070 Tussen 2050 en 2100: in relatie met zoetwateropgaven: verkennen gecombineerde alternatieven voor waterveiligheid vanuit zee én voor omgaan met verzilting, waaronder bv. a) meer acceptatie en aanpassing, b) vervanging van een afsluitbaar open kering met optimalisaties, c) naar een gesloten Rijn-Maasmonding, of ...etc.	DP ZW: uitwerken en onderzoeken alternatieven voor omgaan met verzilting, inclusief alternatieven voor afsluitbaar open of gesloten Rijn-Maasmonding, in drie stappen: januari, maart en juni/september 2025. DP ZW levert onderbouwing vanuit omgaan met verzilting DP RD levert onderbouwing uitspraak over vervanging Maeslantkering vanuit waterveiligheid en zal dat in de eigen herijking proberen te integreren met de onderbouwing vanuit zoetwater Onderzoek naar opties vervanging Maeslantkering (afsluitbaar open versus gesloten Rijn-Maasmonding) naar verwachting al eerder starten, niet vanwege waterveiligheid, maar vanwege toenemende droogte en verzilting. Dat onderzoek onderdeel maken van bredere verkenning opties hoe om te gaan met

		verzilting (van grotere acceptatie, via kleinere tot grotere maatregelen). DP CH: aangeven van relaties en samenhang met locaties en mogelijkheden zoetwater-inlaat voor Centraal Holland. Droogte zorgt al voor beperking waterinlaat bij Gouda en zeespiegelstijging zorgt voor diepere zoutindringing. Alternatieven voor afsluiting Rijn-Maasmonding hebben effecten op locaties en mogelijkheden zoetwaterinlaat.
Uitspraak over beheer van de Haringvliet-sluisen	Tot 2050: handhaven huidige beleidsuitspraak: beheer Haringvliet-sluisen blijft 'lerend implementeren'. Uit onderzoeken van DPZW blijkt dat de rivierafvoeren in de zomer structureel afnemen en dat daarom vaker de Kier gesloten moet blijven. Tussen 2050 en 2100: alternatieven onderdeel van bredere verkenning naar natuurdoelstellingen (onder andere PAGW) en omgaan met verzilting	Check DP ZW / PAGW: wordt dit meegenomen in DP Zoetwater en/of PAGW? Check: kierbesluit was vanwege natuurdoel, nog opnemen in herijkte DB RMD? O.a. checken bij RWS West Nederland Zuid

4.4 Overzicht van onderzoeken en bronnen

Voor een overzicht van onderzoeken en bronnen voor het bepalen van de effecten van alle herijkingsopties en de onderbouwing van deze deltabeslissing zie bijlage 1. In deze bijlage is een verwijzing opgenomen naar de synthesesrapporten van de betrokken deltaprogramma's, aangezien het hier een samengestelde deltabeslissing betreft, die leunt op de onderzoeksresultaten van deze programma's. In deze bijlage is daarnaast ook een overzicht opgenomen van de onderzoeken die ten grondslag hebben gelegen aan het programma Ruimte voor de Rivier 2.0. Dit programma heeft niet een synthesesrapport opgesteld (want het is een beleidsprogramma naast het Deltaprogramma), maar heeft wel een aparte rapportage 'Alternatieven en effecten' opgesteld, dat qua aard en inhoud vergelijkbaar is met een synthesesrapport.

4.5 Beoordeling van de opties voor herijking

Voor deze deltabeslissing is geen eigen effectbepaling uitgevoerd. De effecten van alle opties zijn in beeld gebracht binnen de betrokken programma's en onderbouwd met onderzoeken. Een overzicht van alle bronnen is opgenomen in Bijlage 1. Voor de beoordeling van de opties wordt verwezen naar de synthesesrapporten van de zeven deelprogramma's en naar de rapportage 'Alternatieven en effecten' van het programma Ruimte voor de Rivier 2.0. (en naar alle daarin opgenomen bronnen).

Wetenschappelijke reviews

Als onderdeel van de herijking is een tussentijdse wetenschappelijke review uitgevoerd, waarin zowel het scopedocument als de onderliggende uitwerking voor de Deltabeslissing zijn beoordeeld. Hierin is geconcludeerd dat de scope en opbouw van de herijking duidelijk en inhoudelijk goed gefundeerd zijn. Extra aandacht is gevraagd voor het benoemen van de onzekerheden, het toelichten van de relaties tussen de verschillende programma's en voor het uitbreiden van de referenties ter onderbouwing. Deze aanbevelingen zijn verwerkt in de hernieuwde uitwerking.

Aan het einde van de herijking is opnieuw een wetenschappelijke review uitgevoerd op een 90% versie van dit syntheserapport. De tekst van deze 'eindreview' is integraal opgenomen in Bijlage 4. Op basis van deze review zijn in deze eindversie nog enkele adviezen overgenomen. Dat betreft een prioritering in de onderzoeksagenda (in H6), het opnemen van kosten-batenafwegingen in de Ontwikkelagenda (in H6) en meer aandacht voor de effecten van mogelijke 'gamechangers' bij de onzekerheden (in H3). De adviezen over ecologische waterkwaliteit en de relatie met andere maatschappelijke opgaven raken het Deltaprogramma als geheel en zijn geagendeerd in het Programmaoverleg van het Deltaprogramma (en meegenomen in het eindrapport van de herijking).

Voor de onderdelen van het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 is een aparte wetenschappelijke review uitgevoerd. De resultaten daarvan zijn verwerkt in de beleidskeuzen die in dit programma worden voorbereid.

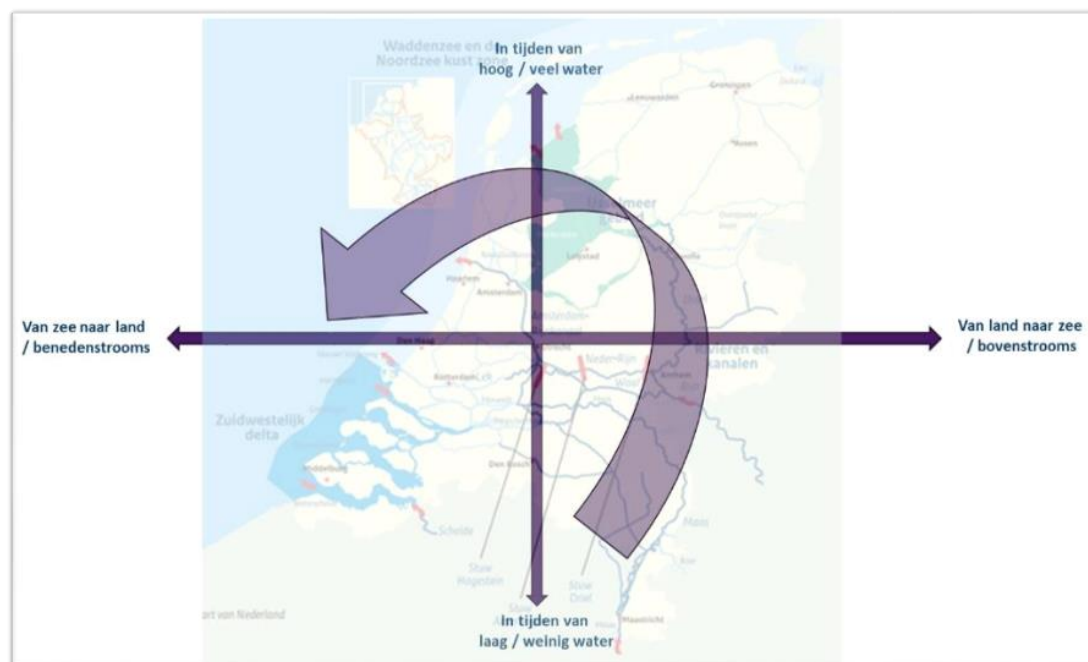
4.6 Analyse van de samenhang in de deltabeslissing

In vele bestuurlijke overleggen is in 2025 en 2026 de wens geuit om in beeld te brengen in welke samenhang de onderdelen van deze deltabeslissing tot besluitvorming kan worden gebracht. Hoe hangen welke onderdelen samen en wanneer kan het beste over welk onderdeel worden besloten? Om invulling te geven aan die wens is de samenhang in de onderdelen van de deltabeslissing in beeld gebracht op basis van drie elementen, te weten:

- De *urgentie* van de nieuwe opgaven in relatie met waar bestaand beleid en uitvoering al in voorzien ('het grootste probleem eerst aanpakken');
- *Inhoudelijke relaties en afhankelijkheden* tussen verschillende onderdelen van de deltabeslissing;
- *Koppeling van bestuurlijke agenda's*, bijvoorbeeld op basis van adaptiviteit en solidariteit.

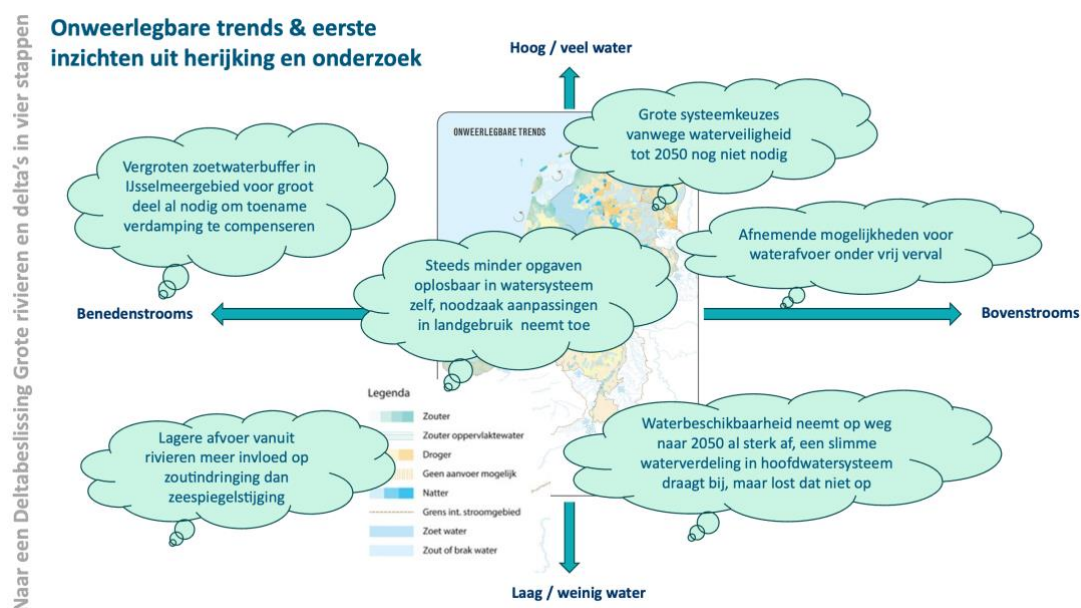
Gehanteerd denkkader

Om de samenhang in beeld te brengen is een denkkader gehanteerd dat is opgebouwd als een kwadrant waarin de belangrijkste dimensies van de opgaven zichtbaar worden. De horizontale as is de geografische as en loopt van zee naar land, oftewel van benedenstrooms naar bovenstrooms. De verticale as geeft de extremen in het watersysteem weer: van laag/weinig water tot hoog/veel water. Het denkkader laat globaal en schematisch de beweging zien van beginnen bij laagwater in bovenstroomse gebieden (kwadrant rechtsonder) naar hoogwater in benedenstroomse gebieden (kwadrant linksboven).

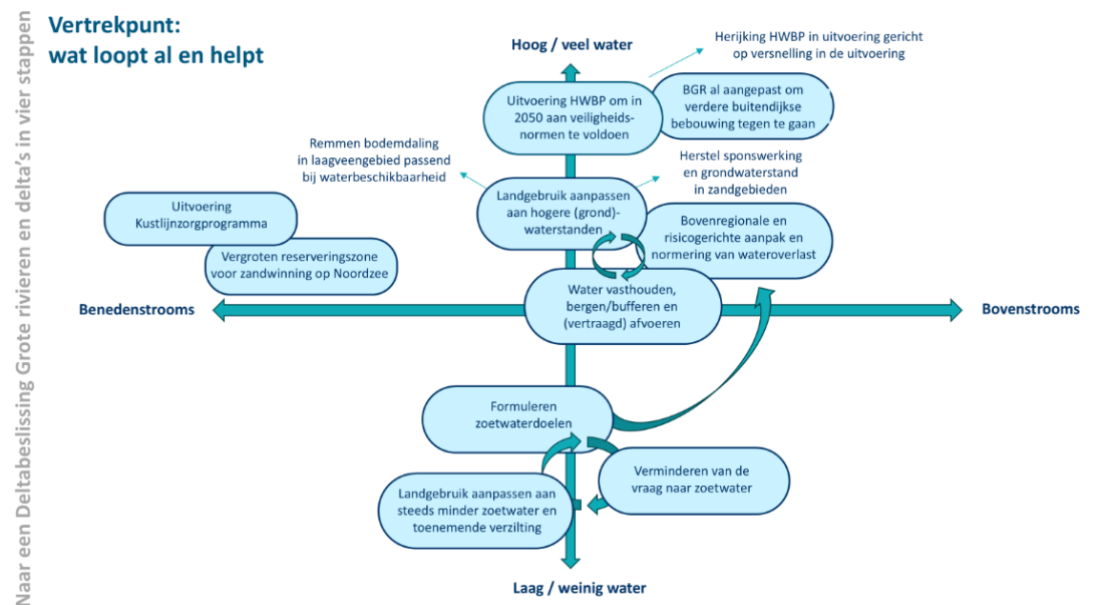
Figuur 4.5. Denkkader voor het in beeld brengen van de samenhang. Het denkkader laat de beweging zien van beginnen bij laagwater in bovenstroomse gebieden (kwadrant rechtsonder) naar hoogwater in benedenstroomse gebieden (kwadrant linksboven).

De deltabeslissing bouwt voort op onweerlegbare trends en inzichten uit recente onderzoeken. Deze onderzoeksresultaten vormen het fundament voor de vier stappen die in deze deltabeslissing centraal staan. Enkele analyseresultaten kunnen ook in dit kwadrant worden gepositioneerd om inzichtelijk te maken waar de belangrijkste opgaven zich bevinden (zie figuur 4.6).

Figuur 4.6. Overzicht van onweerlegbare trends en eerste inzichten uit de onderzoeksresultaten van de herijking, gepositioneerd in het denkkader.

De Deltabeslissing Grote rivieren en delta's begint niet bij 'nul'. Er zijn al keuzes gemaakt en maatregelen in voorbereiding en uitvoering die geen onderdeel zijn van deze deltabeslissing, maar wel een belangrijke basis vormen voor de herijkte deltabeslissing. Ook worden in andere, parallelle trajecten voorbereidingen in gang gezet die ook bijdragen aan de doelen van deze deltabeslissing. Al deze bouwstenen vormen het vertrekpunt en bieden een solide basis voor verdere keuzes. Het gaat onder meer om bestaande maatregelen en strategieën die bijdragen aan waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid en ruimtelijke adaptatie. Een overzicht van deze 'basis' voor de herijkte deltabeslissing is opgenomen in figuur 4.7.

Figuur 4.7. Overzicht van belangrijke elementen die geen onderdeel zijn van de Deltabeslissing Grote rivieren en delta's, maar wel het vertrekpunt vormen voor deze deltabeslissing (en deels nog in voorbereiding zijn, of deels al in uitvoering).

Naar een deltabeslissing in vier stappen

Op basis van de analyse van de samenhang zijn vier stappen onderscheiden waarin de verschillende onderdelen van de deltabeslissing tot advisering en besluitvorming kunnen worden gebracht om onze delta toekomstbestendig te maken. Elke stap bevat die onderdelen waarover in samenhang moet worden geadviseerd en besloten. De vier stappen van de deltabeslissing Grote rivieren en delta's zijn:

1. Naar een laagwaterbestendige delta;
2. Naar meer ruimte voor water in de drukke delta;
3. Zee in zicht!
4. Schaalsprong op de ingeslagen weg.

De vier stappen zijn weergegeven in de figuren 4.8 t/m 4.11. In de legenda is de fasering van keuzes en de koppeling met de herijkingscycli inzichtelijk gemaakt. De gekleurde kaders geven het tijdvak aan waarin beleidskeuzes moeten worden gemaakt:

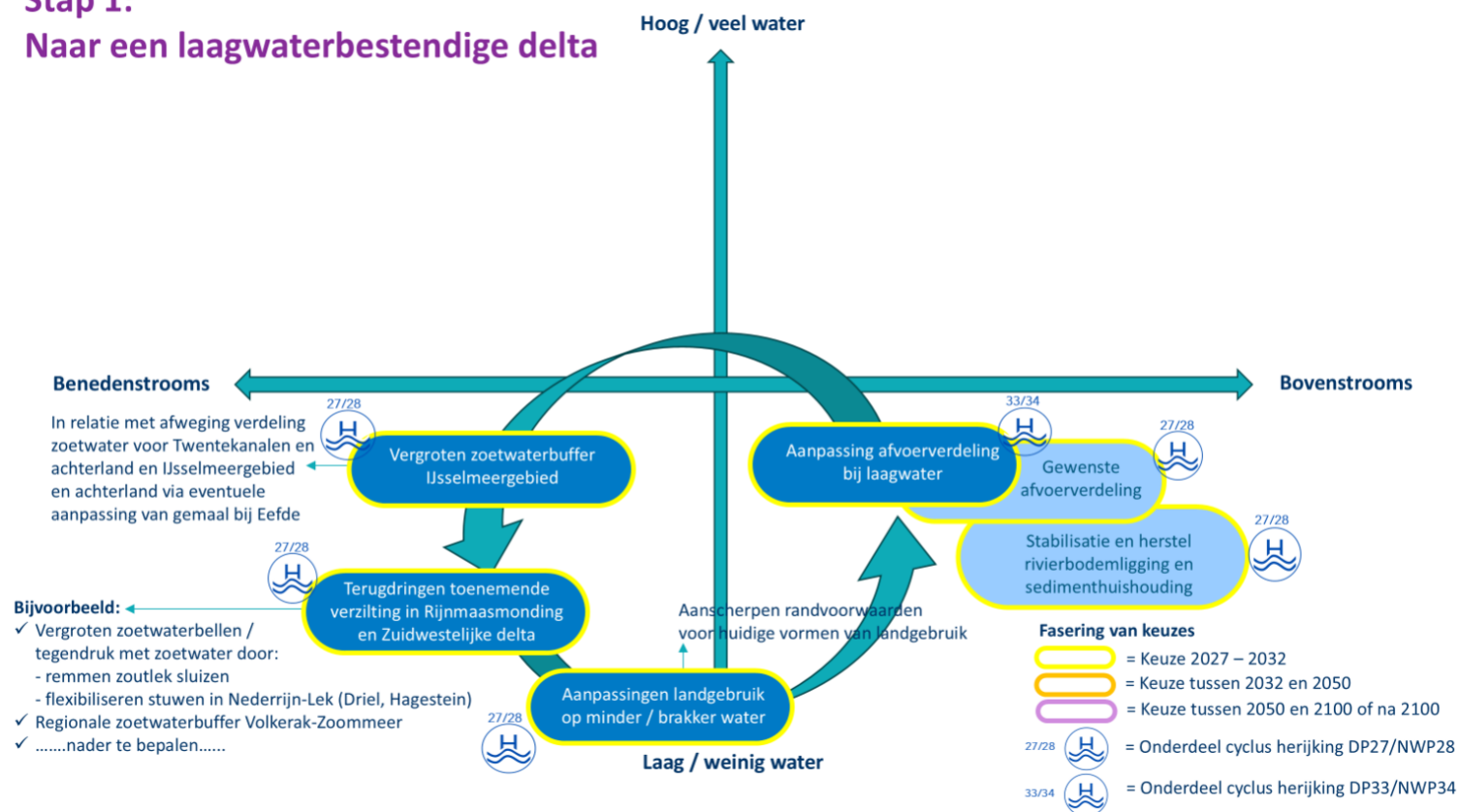
- Geel omlijnd: beleidskeuze in de periode 2027–2032;
- Oranje omlijnd: beleidskeuze tussen 2032 en 2050;
- Paars omlijnd: beleidskeuze tussen 2050 en 2100 of na 2100.

Daarnaast geven de symbolen met jaartallen specifieker aan in welke cyclus herijking DP/NWP een beleidskeuze kan worden meegenomen:

- 27/28: onderdeel van de herijkingscyclus DP27/NWP28;
- 33/34: onderdeel van de herijkingscyclus DP33/NWP34.

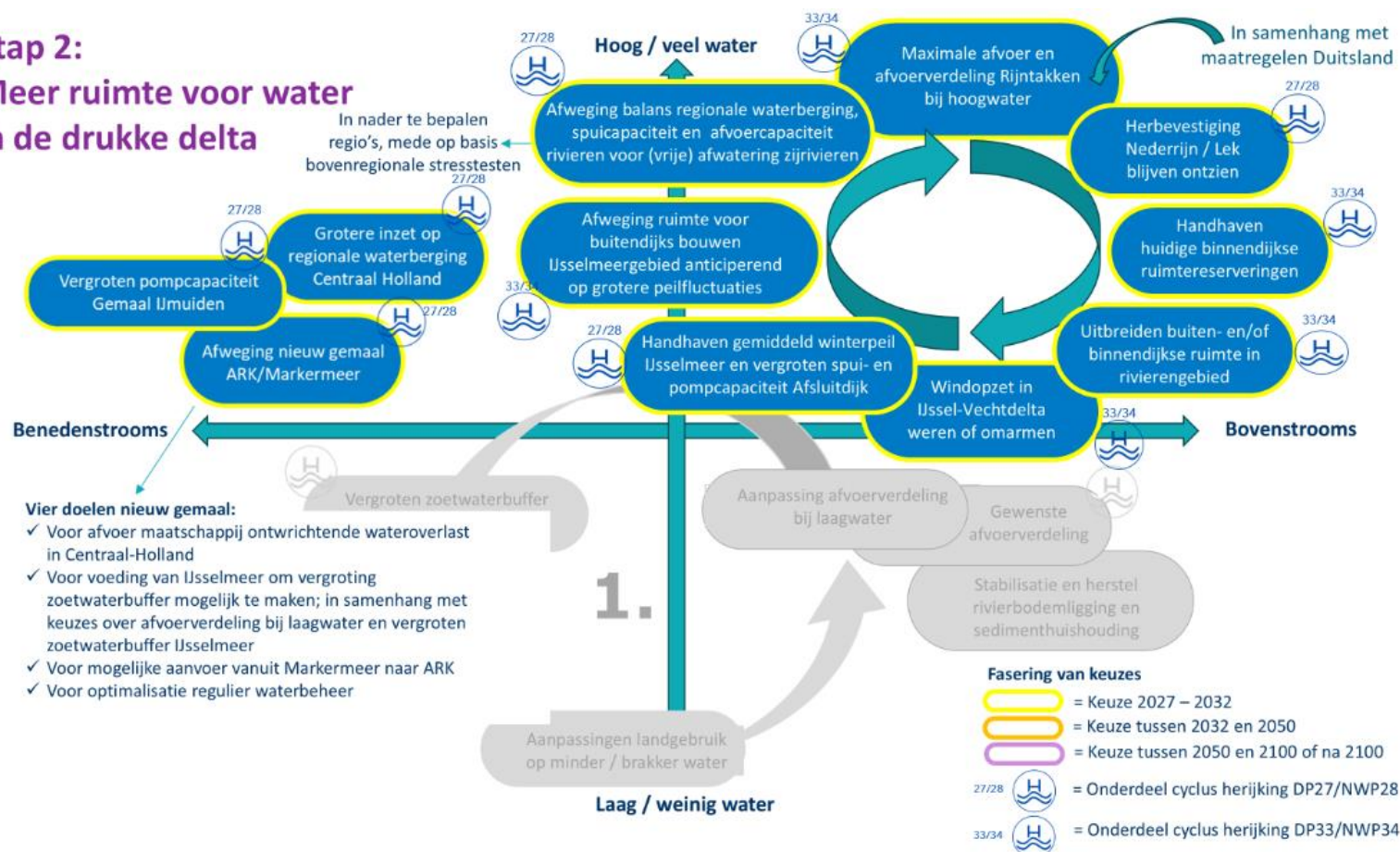
Deze legenda helpt om in één oogopslag te zien wanneer beleidskeuzes nodig zijn en in welke beleids- en herijkingsmomenten ze kunnen worden ingebed. Het onderscheid in deze vier stappen is benut in de analysefase. In de uiteindelijke tekst van de deltabeslissing zijn de vier stappen - uit praktische en communicatieve overwegingen - samengevoegd tot twee stappen, namelijk gericht op een laagwaterbestendige delta (stap 1) én een hoogwaterbestendige delta (stap 2).

Stap 1: Naar een laagwaterbestendige delta

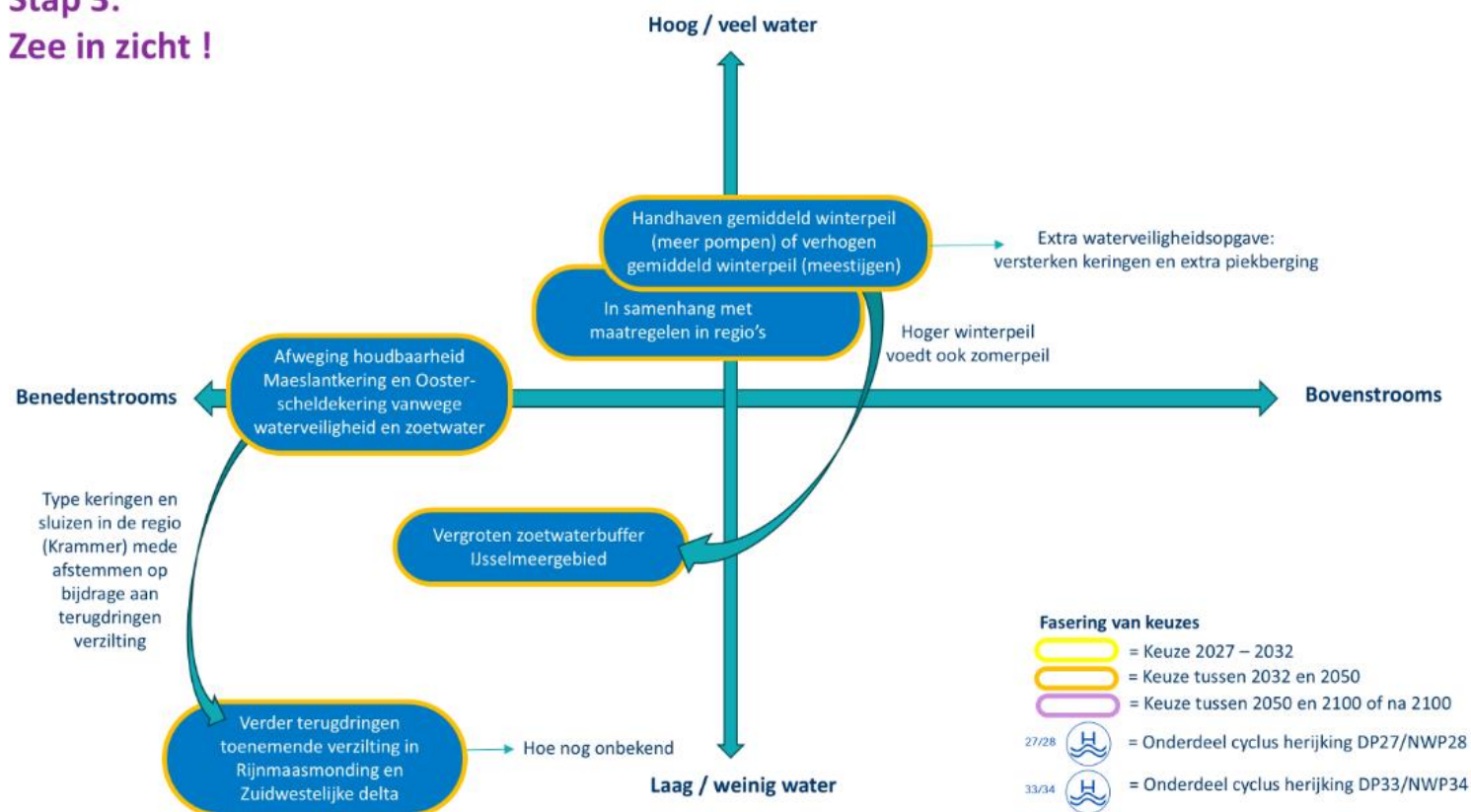
Figuur 4.8. Stap 1: Naar een laagwaterbestendige delta - pakket van keuzes die in samenhang moeten worden gemaakt met een aanduiding van wanneer deze moeten worden gemaakt.

Stap 2: Meer ruimte voor water in de drukke delta

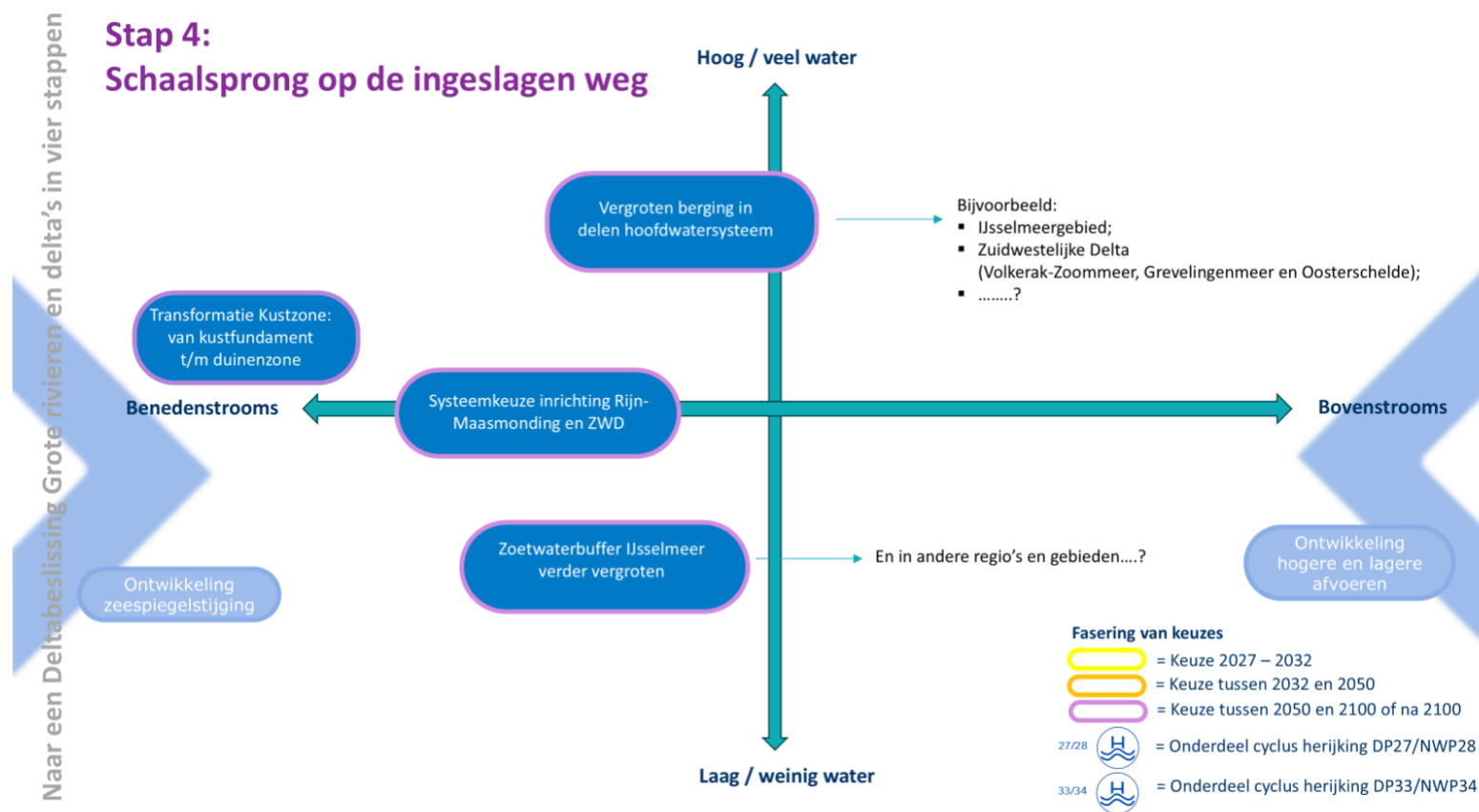

Figuur 4.9. Stap 2: Meer ruimte voor water in de drukke delta - pakket van keuzes die in samenhang moeten worden gemaakt met een aanduiding van wanneer deze moeten worden gemaakt.

Stap 3: Zee in zicht !

Figuur 4.10. Stap 3: Zee in zicht ! - pakket van keuzes die in samenhang moeten worden gemaakt met een aanduiding van wanneer deze moeten worden gemaakt.

Figuur 4.11. *Stap 4: Schaalsprong op de ingeslagen weg - pakket van keuzes die in samenhang moeten worden gemaakt met een aanduiding van wanneer deze moeten worden gemaakt.*

5 Voorstel voor herijking

5.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat het voorstel voor de herijking van de deltabeslissing Grote rivieren en delta's. De kern van deze tekst is ook opgenomen in het Deltaprogramma 2027. Voor een eerste inzicht in welke keuzes, wanneer aan de orde zijn (2026-2032, 2032-2050, 2050 en verder) wordt verwezen naar de legenda van de analysefiguren 4.8 t/m 4.11. Gezien de onzekerheden en afhankelijkheden in dit tijdpad zijn deze nog niet in de formele tekst van de herijkte deltabeslissing opgenomen.

5.2 Voorstel herijking deltabeslissing Grote rivieren en delta

De Deltabeslissing Grote rivieren en delta's bevat voorstellen voor met elkaar samenhangende, nationale systeemkeuzes over de inrichting van onze grote rivieren en delta's in de Rijn-Maasdelta. Systeemkeuzes die van groot belang zijn voor onze waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid, natuur en landschap en economie. De Rijn-Maasdelta bestaat uit de Maas, de Rijnakken - met de IJssel-Vechtdelta en het IJsselmeer - het benedenrivierengebied tot aan de monding van de rivieren in zee, de Zeeuwse delta en het Amsterdam-Rijnkanaal en Noordzeekanaal.

De Deltabeslissing Grote rivieren en delta's heeft meer dan de andere deltabeslissingen het karakter van een *samengestelde* deltabeslissing. Dat betekent dat deze tot stand is gekomen op basis van de bijdragen van acht programma's: het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 en de deltaprogramma's Zoetwater, Rijn, Maas, IJsselmeergebied, Zuidwestelijke Delta, Rijnmond-Drechtsteden en Centraal Holland.

Hoofddoel van de Deltabeslissing Grote rivieren en delta's is om op weg naar 2100 toe te werken naar een toekomstbestendige en samenhangende inrichting van de grote rivieren en delta's waarin de hoofdfuncties van de grote rivieren en delta's zo goed mogelijk worden bediend. Deze hoofdfuncties zijn: bijdragen aan een veilige waterafvoer, voldoende beschikbaarheid van zoetwater, bevaarbaarheid voor de scheepvaart, natuur en ecologische waterkwaliteit en ruimtelijk-economische ontwikkeling.

Om deze hoofddoelstelling te bereiken, zijn de adviezen voor samenhangende systeemkeuzes gericht op het gelijktijdig realiseren van een laagwaterbestendige én hoogwaterbestendige delta. Voor een laagwaterbestendige delta moeten we het mindere water langer vasthouden, vanaf bovenstroomse naar benedenstroomse gebieden. En in principe niet meer investeren in technische maatregelen om vanuit het hoofdwatersysteem (zoet)water te brengen naar gebieden waar dat (op termijn) niet langer houdbaar is. Voor een hoogwaterbestendige delta moeten we op een robuuste manier voorsorteren op het onzekere tempo van de klimaatverandering door tijdig meer ruimte voor water in de drukke delta te reserveren. Hiermee anticiperen we op de effecten van klimaatverandering, waarbij we rekening moeten houden met meer perioden van minder water én van meer water.

Tegen deze achtergrond stelt de Deltacommissaris een herijkte deltabeslissing voor die bestaat uit de volgende adviezen.

Voor een laagwaterbestendige delta door minder water langer vast te houden

- *Verbeteren van de afvoerverdeling bij laagwater zodat de mogelijkheden voor het 'situationeel sturen' van het rivierwater bij Driel worden vergroot.* Dit is een flexibele en adaptieve aanpak om het water daar te krijgen waar dit het hardst nodig is, bijvoorbeeld voor het vullen van de zoetwaterbuffers in het IJsselmeergebied of voor het voorkomen van verdere zoutindringing in de Rijn-Maasmonding. Om dit mogelijk te maken is het noodzakelijk om het meergeulensysteem langs de Waal aan te leggen. In combinatie met suppleren wordt hiermee de bodem gestabiliseerd. Ook wordt de waterstand in situaties met laagwater verhoogd door bij het splitsingspunt van de Rijn en de Waal meer water naar het Pannerdensch Kanaal te sturen. De ambitie is om bij afnemende afvoeren zo lang mogelijk, tot een afvoer van 1300 m³/s bij Lobith, minimaal 315 m³/s over het Pannerdensch Kanaal af te voeren. Deze ambitie wordt meegegeven aan Ruimte voor de Rivier 2.0 (RvdR 2.0), waar de benodigde stappen op korte en lange termijn worden uitgewerkt. Het stuwprogramma van de stuw bij Driel wordt tenslotte verder geflexibiliseerd om de toegenomen mogelijkheden om het rivierwater situationeel te kunnen sturen ook te benutten. Dit advies over de systeemkeuze voor de afvoerverdeling bij laagwater is opgenomen en verder uitgewerkt in de Deltabeslissing Zoetwater;
- *Een voldoende stabiele en beheerbare rivierbodempligging in de Rijntakken en de Maas om verdergaande rivierbodemerodie te voorkomen.* Dit draagt bij aan meerdere doelen waaronder het verbeteren van de afvoerverdeling bij laagwater, verbetering van de grondwaterstanden in de omgeving van rivieren, het voorkomen van belemmeringen voor de scheepvaart en het beschermen van kabels en leidingen. Voor de Waal wordt gekozen voor de aanleg van een meergeulensysteem als hoofdroplossing in combinatie met voortzetting van het huidige beleid om gebaggerd materiaal terug te storten, aanvullend suppleren op specifieke riviertrajecten en het voorkomen van nieuwe verdiepingen van het zomerbed. Voor de Maas wordt gekozen voor het terugstorten van gebaggerd materiaal en aanvullend suppleren en het voorkomen van nieuwe zomerbedverdiepingen. Deze keuzes en maatregelen worden voorbereid in het Programma Ruimte voor de Rivier 2.0.;
- *Beter benutten van het IJsselmeer en het Markermeer om zoetwater langer vast te houden door de beschikbare zoetwatervoorraad stapsgewijs te vergroten.* Als eerste stap wordt de beschikbare zoetwatervoorraad vergroot door optimalisatie van het regulier peilbeheer binnen de huidige bandbreedte van het zomerpeil (-0,10 m tot -0,30 m NAP). In de tweede stap wordt bij een dreigend watertekort de extra waterschijf tussen -0,30 m en -0,40 m NAP operationeel ingezet op advies van de experts in de Landelijke Commissie Waterverdeling (LCW) en in samenspraak met de waterbeheerders. Als derde stap wordt de zoetwatervoorraad mogelijk verder vergroot. Hiervoor wordt onderzocht hoe de zoetwatervoorraad na 2050 verder kan worden vergroot tot 50 cm. Het advies over de systeemkeuze voor het IJsselmeer en Markermeer is opgenomen en verder uitgewerkt in de Deltabeslissing IJsselmeergebied;
- *Versterken van de functie van het Volkerak-Zoommeer als strategische zoetwaterbuffer.* Voor zoetwatervoorraden in de Rijnmaasmonding - het Brielse meer, de Hollandsche IJssel en de monding van de Lek - moet worden verkend hoe deze voorraden in de toekomst zo lang mogelijk zoet gehouden en benut kunnen worden. Het advies over de systeemkeuze voor deze zoetwaterbuffers is opgenomen en verder uitgewerkt in de Deltabeslissing Zoetwater en de Voorkeursstrategieën van de Zuidwestelijke Delta en Rijnmond-Drechtsteden.

Voor een hoogwaterbestendige delta met meer ruimte voor water

- *Voor de afvoerverdeling bij hoogwater handhaven van de bestaande afvoerverdeling hoogwater bij extreem hoge afvoeren.* Pas als duidelijk is dat de klimaatverandering zich gaat ontwikkelen volgens het hoge klimaatscenario (naar verwachting vast te stellen in de tweede helft van deze eeuw) wordt een aanpassing van de afvoerverdeling bij extreem hoge afvoeren (met een groter aandeel van de IJssel in de afvoer boven de 16.000 m³/s) opnieuw afgewogen. Deze afweging moet dan in samenhang worden gemaakt met ontwikkelingen bovenstrooms en met de eventuele herijking van de systeemkeuze voor de Rijnmaasmonding benedenstrooms. Het advies over de systeemkeuze voor de afvoerverdeling bij hoogwater is opgenomen en verder uitgewerkt in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0. *Ook het bestaande beleid om de Nederrijn-Lek te blijven ontzien bij deze extreem hoge afvoeren blijft overeind.* Dit betekent dat bij een gematigde klimaatontwikkeling blijft gelden dat als de maatgevende Rijnafvoer door klimaatverandering verder toeneemt de extra afvoer boven de afvoer van 16.000 m³/s wordt verdeeld over de Waal en de IJssel en niet over de Nederrijn-Lek wordt gestuurd. De systeemkeuze om de Nederrijn-Lek te blijven ontzien wordt herbevestigd in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 en als vertrekpunt genomen in de Voorkeursstrategie Rijnmond-Drechtsteden;
- *Creëren en reserveren van voldoende ruimte voor buitendijkse en binnendijkse rivierverruiming om de afvoercapaciteit van onze rivieren te kunnen vergroten op weg naar 2100.* Meer ruimte geven aan onze rivieren dient vele doelen. Het draagt bij aan waterveiligheid, aan het verlagen van de erosieve kracht van rivieren, aan natuurontwikkeling en aan het langer vrij afstroombaar houden van zijrivieren op de Maas en de IJssel om daarmee wateroverlast in het achterland te voorkomen. Mogelijke ruimtereserveringen worden voorbereid in het Programma Ruimte voor de Rivier 2.0. De huidige ruimtelijke reserveringen voor mogelijke binnendijkse rivierverruiming kunnen voor een deel worden behouden en voor een deel worden aangepast. Ook globale locaties voor nieuwe ruimtelijke reserveringen kunnen worden aangewezen voor mogelijke binnendijkse rivierverruiming op de Rijntakken en de Maas op weg naar 2100;
- *Bij een stijgende zeespiegel handhaven van het gemiddeld winterpeil in het IJsselmeer en Markermeer op het huidige niveau (2015) met gematigde piekbeheersing (beheersing van hoge meerpeilen die eens in de tien jaar of vaker voorkomen).* Hiervoor is voldoende afvoercapaciteit op de Afsluitdijk nodig. *En handhaven van het bestaande beleid om de waterafvoer van het IJsselmeer naar de Waddenzee te laten plaatsvinden met een combinatie van spuien en pompen bij de Afsluitdijk.* In de toekomst wordt rekening gehouden met een toename van het gemiddeld winterpeil. Dit vanwege mogelijke toekomstige keuzen voor veranderingen in het peilbeheer (zoals meestijgen met de zeespiegel of een natuurlijker peilverloop) en om adaptief in te kunnen spelen op onverwachte ontwikkelingen en nieuwe inzichten. Het advies over deze systeemkeuze voor het IJsselmeer en Markermeer is opgenomen en verder uitgewerkt in de Deltabeslissing IJsselmeergebied;
- *Voor het Volkerak-Zoommeer wordt het beleid gehandhaafd om te kunnen voorzien in incidentele waterberging bij zeer hoge rivierafvoeren gecombineerd met hoge zeespiegelstanden en gesloten stormvloedkeringen.* Het advies over deze systeemkeuze is verder uitgewerkt in de Voorkeursstrategie Rijnmond-Drechtsteden en in de Voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta;
- *In Centraal Holland moet het gemaal bij IJmuiden worden vernieuwd en uitgebreid om de pompcapaciteit voor de afvoer naar zee te vergroten.* Door de zeespiegelstijging vervalt de spuicapaciteit en zijn aanvoer en afvoer van water

niet meer in balans. Deze vernieuwing en uitbreiding vormt daarmee tevens context om belang en mogelijkheden te verkennen voor een nieuw gemaal bij het Amsterdam-Rijnkanaal/Markermeer voor de regio Centraal Holland (in samenhang met ruimte voor water en noodoverloopgebieden, zie verder de Voorkeursstrategie Centraal Holland);

- *Handhaven van de systeemkeuze voor een 'afsluitbaar-open' Rijn-Maasmonding tot minimaal 2070 met stormvloedkeringen en dijken die aan de normen voldoen.* Het advies over deze systeemkeuze is opgenomen en verder uitgewerkt in de Voorkeursstrategie Rijnmond-Drechtsteden.

Toelichting op de herijkte deltabeslissing

Onder invloed van de klimaatverandering zullen in onze rivieren en delta's vaker perioden van laagwater of te weinig water én van hoogwater of teveel water gaan voorkomen. Daarom is het belangrijk om bij onze keuzes en maatregelen een sterker onderscheid te maken in de afvoerverdeling bij laagwater én bij hoogwater.

Lage rivierafvoeren en de verdeling van deze afvoeren over de riviertakken beïnvloeden de zoetwaterbeschikbaarheid in gebieden in droge perioden. Uit onderzoeken blijkt dat maatregelen in het hoofdwatersysteem nog mogelijk én effectief zijn, maar op termijn het probleem niet meer volledig kunnen oplossen in tijden van droogte. Regio's en sectoren zullen daarom zelf aan de slag moeten om weerbaarder te worden in tijden van droogte. Maatregelen in het hoofdwatersysteem kunnen in regio's met aanvoer van zoetwater wel een bijdrage leveren aan de oplossing. Daarom zetten we bij laagwater in op het situationeel kunnen sturen van het rivierwater. Door de aanleg van het meergeulensysteem - in combinatie met het flexibiliseren van het stuwprogramma - vergroten we de flexibiliteit van de stuw bij Driel om het mindere water daar te krijgen waar dit het hardst nodig is. Dit voorkomt dat we ons vooraf al vast moeten leggen op een vaste verdeelsleutel en 'strijd om het water'. Een urgente opgave in de rivieren bij laag water is om de bodemerosie te stoppen en de rivierbodempligging te stabiliseren. Hiermee wordt de daling van de (grond)waterstanden gestopt en de basis gelegd voor verbetering van de afvoerverdeling. Een meergeulensysteem kan verder bijdragen aan hogere (grond)waterstanden bij laagwater en aan meer afvoer naar het Pannerdensch kanaal. Dit ondersteunt het situationeel sturen en het kunnen blijven voeden van de zoetwaterbuffer in het IJsselmeer en Markermeer in een veranderend klimaat.

Bij hoogwater hoeven we bij de huidige klimaatverandering de afvoerverdeling bij extreem hoge afvoeren nog niet aan te passen. Daarvoor hebben we naar verwachting tot circa 2075 de tijd. Wel vragen de vaker optredende perioden van hoogwater om tijdig meer ruimte voor buitendijkse en binnendijkse rivierverruiming beschikbaar te hebben. Ook zal de capaciteit voor spuien en pompen moeten worden vergroot om water vanuit IJsselmeer, Markermeer en Amsterdam-Rijnkanaal/Noordzeekanaal te kunnen blijven afvoeren. Voor West-Nederland kunnen we voorlopig blijven inzetten op een afsluitbaar open hoofdwatersysteem met stormvloedkeringen en dijken die aan de normen voldoen. Vooruitlopend op mogelijke alternatieve strategieën voor het hoofdwatersysteem op lange termijn is op korte termijn al onderzoek nodig naar maatregelen die de levensduur van bestaande stormvloedkeringen kunnen verlengen.

Uit de onderzoeken voor de herijking blijkt dat veel opgaven niet meer alleen in het hoofdwatersysteem kunnen worden opgelost. Regio's en sectoren moeten zich 'op land' gaan voorbereiden op minder en brakker water. Door minder zoet water te gebruiken, meer zoetwater vast te houden, de inrichting en het gebruik van de ruimte aan te passen en/of door meer schade te accepteren. Vertrekpunt is dat er in

principe niet geïnvesteerd wordt in technische maatregelen om vanuit het hoofdwatersysteem (zoet)water te brengen naar gebieden waar dat (op termijn) niet houdbaar is. En grote nieuwe watervragers moeten niet worden gepland op locaties waar op lange termijn de zoetwaterbeschikbaarheid niet kan worden gegarandeerd. Ook voor perioden met hoogwater of wateroverlast is meer ruimte voor water nodig. Nieuwe ruimteclaims voor dijkversterkingen, binnendijkse rivierverruiming, noodoverloopgebieden, regionale (piek)waterbergingen en ruimte voor water in polders melden zich in de strijd om de schaarse ruimte op land en vragen integrale afwegingen in het omgevingsbeleid.

Vooruitblik

Om de strategie van de herijkte deltabeslissing in praktijk te brengen, zijn nog diverse uitwerkingen nodig. Om te komen tot een laagwaterbestendige delta is bijvoorbeeld een kennisimpuls nodig voor het meest geschikte pakket aan maatregelen om de verzilting waar mogelijk tegen te gaan. Ook is nader onderzoek nodig naar in welke gebieden, vanaf wanneer welke beperkingen voor sectoren gaan gelden vanwege de beschikbaarheid van minder en/of brakker water. Voor het rivierengebied is het van belang om te starten met het voorbereiden van de aanleg van het meergeulensysteem voor de Waal. Hiervoor gaan we van de onderzoeksfase naar de ontwerpfase. In deze fase worden de effecten van het meergeulensysteem voor alle rivierfuncties en de bijdrage aan de afvoerverdeling bij laagwater geoptimaliseerd, in relatie tot de andere functies in het gebied. Daarmee wordt ook de haalbaarheid en maakbaarheid van de afvoerverdeling bij laagwater onderzocht.

Om te komen tot meer ruimte voor water is onder meer een uitwerking nodig van wanneer welke gebruikbeperkingen en inrichtingsmaatregelen nodig zijn in de mogelijk aangepaste en nieuwe ruimtelijke reserveringen voor binnendijkse rivierverruiming en gebieden voor regionale waterberging. Dit vraagt om een adaptieve uitvoeringsstrategie per gebied. Ook is onderzoek nodig naar een mogelijk nieuw gemaal tussen het Amsterdam-Rijnkanaal en het Markermeer. Dit onderzoek richt zich op de mogelijkheden voor wateroverlastbeperking in Centraal Holland en om water aan te voeren via het Amsterdam-Rijnkanaal als de aanvoer via de IJssel in de zomer verder daalt en het situationeel sturen van de afvoerverdeling onvoldoende soelaas biedt.

Met het oog op de volgende herijkingen vanaf 2032 ligt de focus op het blijven monitoren van het tempo van de klimaatverandering in relatie met de zeespiegelstijging en ontwikkelingen in het internationale stroomgebied van de Rijn-Maasdelta. Deze ontwikkelingen zijn in de komende decennia van belang om tijdig te kunnen voorsorteren op mogelijke herijkingen van belangrijke systeemkeuzes. Bijvoorbeeld over de afvoerverdeling bij laagwater en hoogwater en daarmee samenhangende keuzes over het zomer- en winterpeil van IJsselmeer en Markermeer en over het 'afsluitbaar-open' hoofdwatersysteem van West-Nederland. Voor de IJssel-Vechtdelta is het van belang om te verkennen of de opgaven voor waterveiligheid en wateroverlast in het gebied zelf kunnen worden opgevangen of dat ook maatregelen kunnen worden genomen om de windopzet vanuit het IJsselmeer te beperken. Naar de toekomst toe blijft het ook van belang om mogelijke toekomstige knelpunten in de interactie tussen het hoofd- en regionale watersysteem tijdig op te sporen en om de kansen van de benadering als één watersysteem te benutten. Een eerste beeld van knelpunten én kansen kan al worden gevormd op basis van de resultaten van de bovenregionale stresstesten die in uitvoering zijn.

In de komende decennia zijn nog vele afwegingen nodig. Bij die afwegingen worden voor deze deltabeslissing de volgende 'balansprincipes' gehanteerd:

- *Balans tussen dynamiek en techniek* - voor een toekomstbestendige inrichting van de grote rivieren en delta's is de ambitie om - naast de blijvende noodzaak voor technische maatregelen - steeds meer ruimte te geven aan en gebruik te maken van natuurlijke processen in onze delta. Het meergeulensysteem is daar een voorbeeld van. Op weg naar 2100 wordt dan ook steeds meer invulling gegeven aan 'natuurlijk waar het kan, technisch als het moet';
- *Balans tussen water en ruimte* - de opgaven voor de grote rivieren en delta's kunnen in toenemende mate niet meer alleen in het watersysteem worden opgelost. Steeds meer zullen oplossingen op land - door aanpassingen van inrichting en gebruik van de ruimte - een bijdrage moeten leveren aan het bereiken van de hoofddoelstelling;
- *Balans tussen de korte termijn en de lange termijn* - de onzekerheden om vorm te geven aan een toekomstbestendige inrichting van de grote rivieren en delta's zijn groot. Denk bijvoorbeeld aan het tempo van de klimaatverandering en zeespiegelstijging of aan de aanpak en maatregelen in Duitsland en België. Dit vraagt aan de ene kant om zo lang mogelijk keuzes open te houden om adaptief in te kunnen inspelen op onzekerheden en om verkeerde investeringen te voorkomen. Aan de andere kant zijn juist al eerder keuzes nodig om de wendbaarheid te vergroten en om perspectief te bieden voor investeringen van verschillende sectoren in gebieden. En om ook tijdig de noodzakelijke publieke middelen gereserveerd te hebben voor vaak omvangrijke en complexe ingrepen in onze rivieren en delta's;
- *Balans tussen hoofd- en regionale watersysteem* - de samenhang in de opgaven in het hoofd- en regionale watersysteem neemt sterk toe. Het hoofd- en regionale watersysteem wordt daarom opgevat als één watersysteem waarin steeds de meest effectieve keuzes voor maatregelen en het accepteren van risico's en schade worden gemaakt, rekening houdend met de verdeling van baten en lasten op de korte én lange termijn;
- *Balans tussen nationaal en internationaal* - nationale systeemkeuzes zijn afhankelijk van ontwikkelingen en maatregelen in het internationale stroomgebied van de Rijn-Maasdelta. Die werken door in de uitgangspunten voor bijvoorbeeld de afvoerdelingen en benodigde afvoercapaciteit. Bestaande internationale samenwerkingen moeten worden benut om de meest effectieve maatregelen te nemen op het schaalniveau van het internationale stroomgebied als geheel.

Terugblik: mijlpalen van de afgelopen zes jaar

- De resultaten van het Kennisprogramma Zeespiegelstijging hebben in de periode 2019-2026 veel bruikbare inzichten opgeleverd over verschillende mogelijke strategieën om in te kunnen spelen op een stijgende zeespiegel;
- Met het Programma 'Integraal Riviermanagement' (IRM), wat de start vormde voor 'Ruimte voor de Rivier 2.0', heeft het kabinet besloten om de rivierbodem te stabiliseren en te onderzoeken waar meer extra ruimte voor afvoer nodig is. In het programma 'Ruimte voor de Rivier 2.0' worden nu beleidskeuzes en maatregelen voorbereid en verder uitgewerkt;
- Het werken aan de Deltabeslissing Grote rivieren en delta's heeft ertoe bijgedragen dat er meer aandacht is gekomen voor de *samenhang tussen* verschillende systeemkeuzes vanuit verschillende (delta)programma's. De groeiende samenhang in opgaven heeft ook aanleiding gegeven om de naam van deze deltabeslissing tussentijds aan te passen (van 'Deltabeslissing Rijn-Maasdelta' naar 'Deltabeslissing Grote rivieren en delta's'). Het werken aan deze samenhang voorzag ook in de bestuurlijke behoefte om scherper in beeld te krijgen in welke volgorde keuzes nodig zijn en waar deze keuzes worden voorbereid. In de bestuurlijke overleggen van de afzonderlijke programma's zijn tussenresultaten van deze deltabeslissing geagendeerd. Daarnaast zijn ook twee

afzonderlijke, informele bestuurlijke overleggen georganiseerd met bestuurlijke vertegenwoordigers van de samenwerkende programma's. Voor toekomstige herijkingen wordt voorgesteld om te evalueren wat de groeiende behoefte aan samenhangende keuzes betekent voor de opzet van het stelsel van deltabeslissingen en voorkeursstrategieën. Doel daarvan is te komen tot een heldere kern van elke deltabeslissing en voorkeursstrategie, dubbelingen te voorkomen én de samenhang in het hele stelsel te versterken.

6 Ontwikkelagenda voor de langere termijn

6.1 Inleiding

Met het voorstel voor de herijking van deltabeslissing Grote rivieren en delta's wordt een belangrijke volgende stap gezet richting de toekomst. Enkele keuzes moeten op korte termijn al worden voorbereid en gemaakt. Voor andere keuzes is er nog meer tijd, maar die vragen wel een goede voorbereiding. Het is daarom belangrijk om na de tweede herijking meteen 'door te pakken' in die voorbereiding. Daarvoor is deze Ontwikkelagenda gemaakt met een overzicht van welke onderzoeken en acties - en van wie - zijn nodig om in (de) volgende herijking(en) die keuzes te kunnen maken die op dat moment nodig en mogelijk zijn.

Met de herijkte deltabeslissingen en voorkeursstrategieën én een Ontwikkelagenda zorgen we ervoor dat het DP2027 toekomstbestendig is. De voorstellen voor de Ontwikkelagenda in dit hoofdstuk geven een zo volledig mogelijk overzicht van wat nodig is ter voorbereiding van volgende herijkingen van deze deltabeslissing. Een selectie uit deze voorstellen wordt opgenomen in het Eindrapport Tweede Herijking, dat weer de input levert voor het DP2027.

6.2 Voorstel Ontwikkelagenda

Om tijdig voor te sorteren op mogelijk nieuwe afwegingen in volgende herijkingen van de deltabeslissing Grote rivieren en delta's worden de volgende voorstellen gedaan.

Voor een laagwaterbestendige delta

- Uitwerking van een internationale aanpak om lage afvoeren tegen te gaan gericht op water vasthouden en adaptatie in het hele stroomgebied. Zo zijn we beter weerbaar tegen lagere afvoeren in de toekomst (door Ministerie IenW in samenwerking met de internationale riviercommissies);
- Onderzoek naar de mogelijkheden om de zoetwaterbuffer in het IJsselmeer en Markermeer na 2050 verder te vergroten in de richting van 50 cm (door DP IJsselmeergebied).

Voor meer ruimte in de drukke delta

- Monitoring van de ontwikkelingen bovenstrooms en voortzetting van het internationaal overleg in het stroomgebied om na te gaan of, en zo ja wanneer rekening moet worden gehouden met aanpassing van de maximale afvoer als basis voor beleid (door Ministerie van IenW);
- Onderzoek naar het moment waarop het bestaande beleid 'Lek ontzien' op termijn mogelijk moet worden aangepast onder invloed van ontwikkelingen in klimaatverandering, afvoercapaciteit en afvoerverdeling (door RvR 2.0 in samenwerking met DP Rijnmond-Drechtsteden, DP Rijn, DP Maas, DP IJsselmeergebied en DP Centraal Holland);
- Onderzoek naar de vraag of benedenstrooms van Den Bosch nog binnendijkse ruimtereserveringen nodig zijn in geval op termijn gekozen wordt voor een (meer) gesloten Rijnmaasmonding (RvdR 2.0 in samenwerking met DP Maas);
- Verkennen of het mee laten stijgen van het gemiddeld winterpeil met de zeespiegel (maximaal 30 cm na 2050) daadwerkelijk kan worden ingezet en wat daarvoor nodig is (door DP IJsselmeergebied in samenwerking met DP Waddengebied, DP Rijn en DP Centraal Holland);

- Afwegen of de peilen in het IJsselmeer en Markermeer in de toekomst gekoppeld kunnen blijven of dat deze koppeling moet worden losgelaten (door DP IJsselmeergebied). En verkennen of bij wijzigingen in het peilbeheer ook betere condities voor robuuste ecosystemen kunnen ontstaan (door DP IJsselmeergebied);
- Verkennen of de opgaven voor waterveiligheid en wateroverlast in de IJssel-Vechtdelta in het gebied kunnen worden opgevangen of dat ook maatregelen kunnen worden genomen om de windopzet vanuit het IJsselmeer (die grote invloed heeft op deze opgaven) te beperken (door DP IJsselmeergebied, in samenwerking met DP Rijn);
- Uitwerking haalbaarheid en opzet van grootschalige pilots 'Waterkerende landschappen in de Zuidwestelijke Delta' (door Deltaprogramma Zuidwestelijke Delta, in samenwerking met DP Hollandse Kust)

Voor nieuwe kusten, keringen en voorraden

- Onderzoek naar de levensduur van alle stormvloedkeringen in de Rijn-Maasmonding en de Zuidwestelijke Delta (Oosterscheldekering, Haringvliet-sluizen, Hartelkering, Hollandsche IJsselkering, Maeslantkering) en de invloed daarvan op de houdbaarheid van de huidige systeem-keuze van een 'afsluitbaar-open' Rijnmaasmonding (door Min IenW in samenwerking met DP Rijnmond-Drechtsteden en DP Zuidwestelijke Delta);
- Onderzoek naar het trechteren van lange termijn opties voor de inrichting van de Rijnmaasmonding (DP Rijnmond-Drechtsteden in samenhang met DP Zoetwater, DP ZWD, DP Rijn, DP Maas, DP Centraal Holland);
- Onderzoek naar of, hoe en wanneer het nodig is om over te stappen naar een andere strategie om ook voor de lange termijn de waterveiligheid en de zoetwaterbeschikbaarheid te blijven borgen in samenhang met opgaven voor scheepvaart, waterkwaliteit, natuur en ruimtelijk-economische ontwikkelingen. In dit onderzoek wordt voortgebouwd op de resultaten van het Kennisprogramma Zeespiegelstijging en de onderzoeken en voorkeursstrategieën van de deelprogramma's Rijnmond-Drechtsteden en Zuidwestelijke delta (door Ministerie IenW in samenwerking met DP Rijnmond-Drechtsteden, DP Zuidwestelijke Delta en DP Zoetwater);
- Vervolgonderzoek naar de vier mogelijke strategieën uit het Kennisprogramma Zeespiegelstijging om op lange termijn te kunnen meegroeien met de zeespiegelstijging: Beschermen, Zeewaarts, Meebewegen en Meegroeien (door Ministerie van IenW in samenwerking met DP ZWD, DPRMD, DP Hollandse Kust en DP Waddengebied).

Voor alle onderwerpen geldt dat op weg naar de volgende herijking meer aandacht nodig is voor **kosten-batenafwegingen op systeemniveau**. Zo kunnen gecombineerde opties voor herijking (dus over verschillende gebieden heen en op een hoger schaalniveau) beter worden beoordeeld.

Prioritering van onderzoeken

Juist vanwege de sterke onderlinge samenhang zijn alle bovenstaande punten op de Ontwikkelagenda in principe even belangrijk. Maar gelet op de kern van deze deltabeslissing (focus op nationale systeemkeuzes) én de mogelijke impact van mogelijke ontwikkelingen op tal van vervolgkeuzes is het advies om prioriteit te geven aan de agendapunten die invloed hebben op de afvoerverdeling bij laagwater en bij hoogwater (op het niveau van het internationale stroomgebied) en op belangrijke systeemkeuzes voor het IJsselmeer (ook in relatie met de IJssel-Vechtdelta), de Rijnmaasmonding en de Zuidwestelijke delta.

7 Borging en doorwerking

7.1 Uitwerking en borging van de voorstellen in beleid

Uitwerking en borging voorstel voor herijking

Om uitwerking te geven aan de resultaten van de herijking van de deltabeslissing Grote rivieren en delta's worden de volgende acties voorgesteld:

- Uitwerking van een kennisimpuls voor het meest geschikte pakket aan maatregelen om de verzilting waar mogelijk tegen te gaan (door DP Zoetwater in samenwerking met DP Zuidwestelijke Delta en DP Rijnmond-Drechtsteden);
- Onderzoek naar in welke gebieden, vanaf wanneer welke beperkingen voor sectoren gaan gelden vanwege de beschikbaarheid van minder en/of brakker water (door Zoetwaterregio's van het DP Zoetwater in samenwerking met Ministeries van VRO en LNVN);
- Onderzoek naar de uitwerking van het meergeulensysteem voor de Rijntakken. Dit onderzoek wordt gericht op a) een ontwerpoptimalisatie voor de rivierfuncties, b) een concrete invulling van de mogelijkheden voor verdere vergroting van de laagwaterafvoer richting de IJssel en stabilisering van de rivierbodem van Pannerdensch kanaal en Boven-IJssel en c) inzicht krijgen in waar het toevoegen van binnendijkse ruimte noodzakelijk is en/of meerwaarde heeft voor het meergeulensysteem (door RvdR 2.0 in samenwerking met Deltaprogramma Rijn);
- Vervolgonderzoek - in samenwerking met Vlaanderen - naar structurele oplossingen voor de erosiegevoelige delen van de Maasvallei (door RvdR 2.0 in samenwerking met DP Maas);
- Onderzoek naar mogelijke toekomstige knelpunten in interactie tussen hoofd- en regionale watersysteem, mede op basis van resultaten bovenregionale stresstesten DP Ruimtelijke Adaptatie (door Ministerie IenW, in samenwerking met DP Rijn, DP Maas, DP IJsselmeergebied en DP Centraal Holland).
- Onderzoek naar een mogelijk nieuw gemaal tussen het Amsterdam-Rijnkanaal en het Markermeer. Dit onderzoek richt zich op de mogelijkheden voor wateroverlastbeperking in Centraal Holland en om water aan te voeren via het Amsterdam-Rijnkanaal als de aanvoer via de IJssel in de zomer verder daalt en de afvoerverdeling onvoldoende soelaas biedt. De onderzoeksresultaten worden ingebracht en afgewogen in het Maatregelenpakket Wateroverlast Centraal Holland, het vervolg van het DP Zoetwater en de uitwerking van de Deltabeslissing IJsselmeer (door DP Centraal Holland, in samenwerking met DP IJsselmeergebied en DP Zoetwater);
- Uitwerking van wanneer op weg naar 2100 welke gebruiksbeperkingen en inrichtingsmaatregelen nodig zijn in de mogelijk aangepaste en nieuwe ruimtelijke reserveringen in een adaptieve uitvoeringsstrategie per gebied (door RvdR 2.0 in samenwerking met DP Rijn en DP Maas);
- Verkennen van nadere samenwerkingsafspraken over de verdere uitwerking van het Perspectief voor de IJssel-Vechtdelta (door initiatiefnemers perspectief in samenwerking met DP IJsselmeergebied en DP Rijn).

In figuur 7.1 is opgenomen wie aan de lat staat voor de uitwerking van onderdelen van de deltabeslissing Grote rivieren en delta's en in welke beleidsinstrumenten de formele doorwerking van het voorstel voor de deltabeslissing vorm kan krijgen.

Onderdeel	Uitwerking	Borging nationaal	Borging regionaal
Stap 1: Naar een laagwaterbestendige delta			
Afvoerverdeling bij laagwater	DP Zoetwater	▪ NWP 2028-2033 Uitvoeringsprogramma RvdR 2.0	Niet van toepassing
Zoetwaterbuffer IJsselmeer en Markermeer	DP IJsselmeergebied	▪ NWP 2028-2033 Nieuw peilbesluit... ?	Uitvoering afspraken Bestuursovereenkomst waterverdeling regio IJsselmeergebied door RWS, provincies en waterschappen
Verzilting Rijnmaasmonding en Zuidwestelijke Delta	DP Zoetwater, DP Zuidwestelijke Delta, DP Rijnmond-Drechtsteden, DP Centraal Holland	NWP 2028-2033	.....?.....
Betekenis voor landgebruik	Ministerie VRO, provincies, gemeenten en waterschappen	Nota Ruimte	Omgevingsvisies, Omgevingsprogramma's Omgevingsverordeningen, Omgevingsplannen, Waterschapsverordeningen
Stap 2: Meer ruimte voor water in de drukke delta			
Afvoer en afvoerverdeling Rijntakken bij hoogwater	RvdR 2.0, DP Waterveiligheid	▪ NWP 2028-2033	Niet van toepassing
Nederrijn-Lek ontzien	RvdR 2.0, DP Rijnmond-Drechtsteden	▪ NWP 2028-2033	Niet van toepassing
Buiten- en binnendijkse ruimte rivierengebied	RvdR 2.0, DP Rijn, DP Maas	▪ NWP 2028-2033 ▪ Nota Ruimte ▪ Uitvoeringsprogramma RvdR 2.0	Omgevingsvisies. Omgevingsprogramma's Omgevingsverordeningen provincies
Windopzet IJssel-Vechtdelta	DP IJsselmeergebied, DP Rijn, Ministerie IenW	▪ NWP 2028-2033	.....?.....
Winterpeil IJsselmeer en Markermeer en afvoercapaciteit Afsluitdijk	DP IJsselmeergebied, Ministerie IenW	▪ NWP 2028-2033	Niet van toepassing
Interactie hoofd- en regionale watersysteem	Ministerie van IenW, waterschappen	▪ NWP 2028-2033 ▪	▪ Omgevingsvisies. Omgevingsprogramma's Omgevingsverordeningen provincies Waterbeheerprogramma's waterschappen
Regionale waterberging en pompcapaciteit Centraal Holland	Ministerie van IenW, DP Centraal Holland	▪ NWP 2028-2033 ▪	▪ Omgevingsvisies Omgevingsprogramma's Omgevingsverordeningen provincie Noord-Holland en provincie Utrecht ▪ Waterbeheerprogramma's Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Hoogheemraadschap van Rijnland, Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden,

			Waterschap Amstel Gooi en Vecht
Betekenis voor landgebruik		- NWP 2028-2033 - Nota Ruimte	- Omgevingsvisies, Omgevingsprogramma's - Omgevingsverordeningen, Omgevingsplannen, Waterschapsverordeningen
Stap 3: Naar nieuwe kusten, keringen en voorraden			
Maeslantkering, Oosterscheldekering en andere keringen	Ministerie van IenW, DP Rijnmond-Drechtsteden, DP Waterveiligheid, DP Zuidwestelijke Delta	NWP 2028-2033	Niet van toepassing
Systeemkeuze inrichting Rijnmaasmonding en Zuidwestelijke delta	Ministerie van IenW, DP Rijnmond-Drechtsteden, DP Waterveiligheid, DP Zuidwestelijke Delta, DP Zoetwater	NWP 2028-2033 of NWP 2034-2039	Niet van toepassing

Figuur 7.1. Overzicht van wie aan de lat staat voor de uitwerking van de onderdelen van de deltabeslissing Grote rivieren en delta's (2^e kolom) en in welke instrumenten de doorwerking / borging van de onderdelen van de deltabeslissing plaats moet vinden, op nationaal niveau (3^e kolom) en op regionaal niveau (4^e kolom).

7.2 Doorwerking en uitvoering van de voorstellen

In figuur 7.1 (2e kolom) is al een voorstel opgenomen over welke programma's aan de slag gaan met de verdere uitwerking van de onderdelen van de herijkte deltabeslissing. Ook hier werkt het karakter van een *samengestelde* deltabeslissing door in de vervolgfase. Dat betekent dat er niet één, zelfstandig programma is dat de uitwerking van alle onderdelen op zich neemt. Meerdere programma's zullen de uitwerking op zich nemen.

Op dit moment is nog niet bekend of, zo ja op welke manier zou moeten worden voorzien in de coördinatie en afstemming van de verschillende onderdelen van de deltabeslissing in de vervolgfase. In de fase van deze herijking is de verantwoordelijkheid voor deze coördinatie belegd bij het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 in nauwe samenwerking met de betrokken deltaprogramma's.

7.3 Financiële doorkijk bij het voorstel voor herijking

Voor deze Deltabeslissing is geen eigen kostenraming opgesteld. Voor de kostenramingen van de verschillende onderdelen wordt verwezen naar het programma Ruimte voor de Rivier 2.0. (voor de kosten van rivierbodemstabilisatie en rivierverruimende maatregelen) en naar de synthesesrapporten van de zeven andere deltaprogramma's.

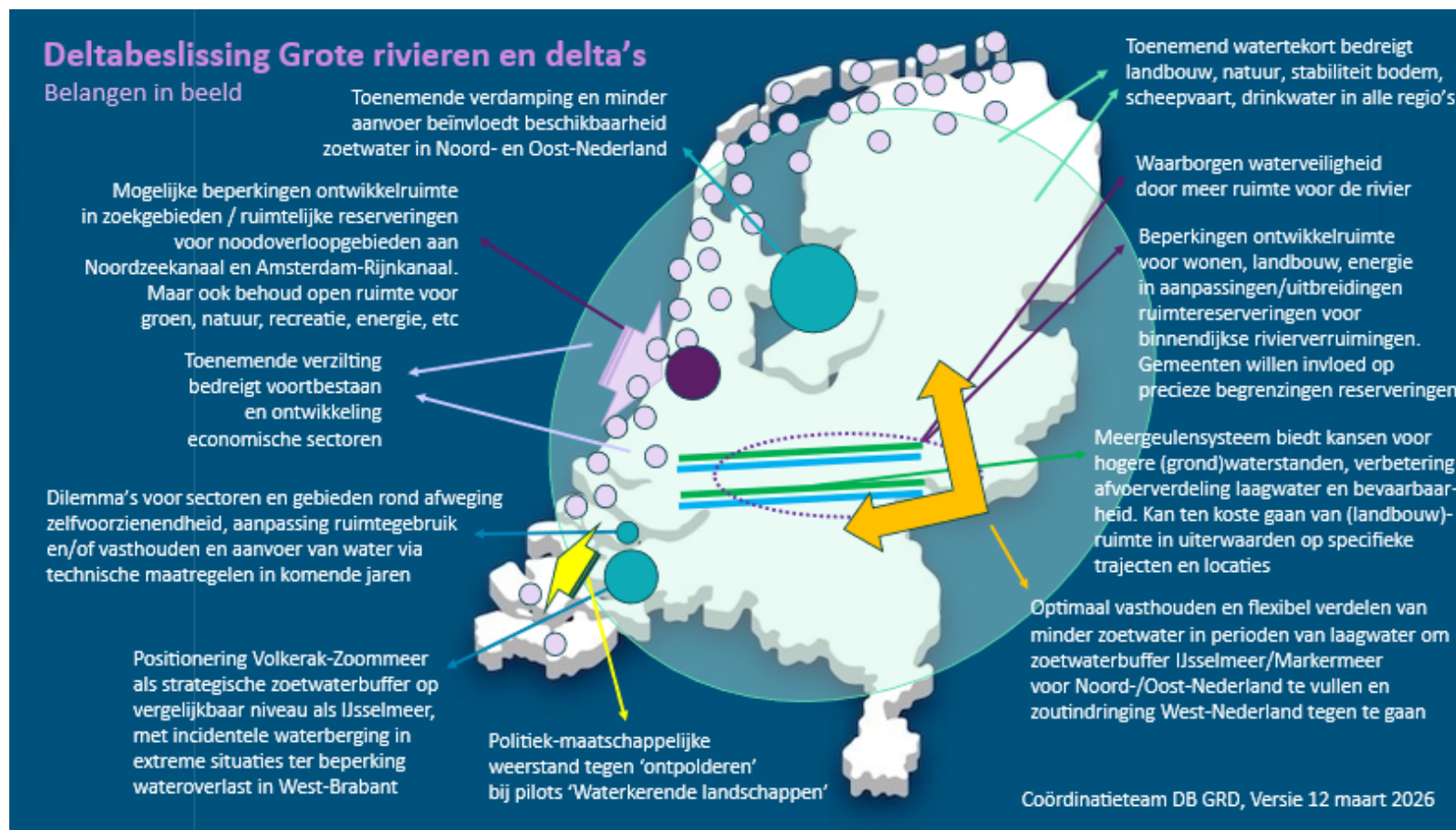
8 Tot slot

Door de samenhang voor deze deltabeslissing in beeld te brengen en ook in diverse bestuurlijke en ambtelijke overleggen te presenteren, zijn we tot de volgende bevindingen en reflecties gekomen:

- Het onderscheid in de vier stappen in de analyse van de samenhang voorziet sterk in de behoefte om beter zicht te krijgen in hoe het bestuurlijke gesprek kan worden geagendeerd over wie, welke keuzes wanneer moet gaan voorbereiden. In vele bestuurlijke en ambtelijke overleggen is aangegeven dat deze benadering 'helpt' in de agendering van het goede, bestuurlijke gesprek over de samenhang tussen alle programma's.
- Het gehanteerde denkkader (kwadrant) spreekt aan, juist omdat het de opgaven niet sectoraal benadert, en ook niet vanuit rijk-regio-verhoudingen, maar juist vanuit de opgaven die gezamenlijk moeten worden aangepakt ('van buiten-naar-binnen-benadering').
- Bij de aanduiding van de fasen waarin de beleidskeuze moet worden gemaakt, wordt aangegeven dat het daarnaast ook zinvol is om onderscheid te maken in de duur van de uitvoering én in de tijd waarin de effecten van een keuze zichtbaar worden. Dit pleit ervoor om bij een nadere uitwerking van de tijdlijn dus scherper, meer onderscheid te gaan maken in a) de periode van de beleidskeuze, b) de periode van uitvoering en c) de periode van effecten. Aan de andere kant blijkt ook uit de herijking dat het al ingewikkeld genoeg is om de periode waarin een beleidskeuze nodig is, goed in te schatten. Verder is aangegeven dat het zinvol zou zijn om ook al aan te geven welke van de keuzes in de volgende herijking aan de orde kunnen zijn. Dit is nu al verwerkt in de legenda bij de schematische weergave van de vier stappen (fig. 4.8 t/m 4.11).
- De verschillende opties voor herijking en de effecten van deze opties zijn vooral per programma ontwikkeld en in beeld gebracht. Bij de uitvoering van onderzoeken is wel regelmatig afstemming gezocht, over uitgangspunten, samenhang, mogelijke inconsistenties etcetera. En met deze deltabeslissing zijn ambtelijk en bestuurlijk bespreekpunten tussentijds geagendeerd. Maar in beperkte mate zijn – programmaoverstijgend – samenhangende opties en effecten bepaald. De huidige analyses bieden dus vooral inzicht in de effecten van afzonderlijke opties. Een meer systeemgerichte beoordeling van samenhangende opties en van hun cumulatieve effecten op het hoofd- en regionale watersysteem heeft nog beperkter plaatsgevonden. In een volgende herijking kan dan ook meer aandacht worden besteed aan de ontwikkeling van 'gecombineerde opties' en uitvoering van een 'gecombineerde effectvoorspelling'. In die effectvoorspelling kunnen vervolgens ook meer kosten-baten-afwegingen in beeld worden gebracht.
- In inhoudelijke zin heeft het scherper in beeld brengen van de samenhang enkele 'witte vlekken' en/of nader aan te scherpen of te coördineren onderdelen in beeld gebracht. De belangrijkste zijn: a) een scherpere uitwerking van wat precies wordt bedoeld met de 'gewenste afvoerverdeling bij laagwater' (DP Zoetwater). Aan het eind van de herijking is hier wel nog een eerste invulling aan gegeven met een kwantitatieve ambitie, b) verdere verduidelijking van wat wordt opgevat als aanpassing van de afvoerverdeling bij hoogwater

(bijvoorbeeld geen aanpassing maatgevende afvoer, wel of niet een aanpassing van de afvoerverdeling tussen Rijntakken, en/of een resultaat van een toetsing van een bandbreedte van afvoerverdelingen om flexibel te kunnen zijn/blijven), en c) een eventuele systeemkeuze voor de IJssel-Vechtdelta waarvoor niet duidelijk is vanuit welk programma die zou moeten worden voorbereid en bestuurlijk besproken (DP IJsselmeergebied, DP Rijn, elders?).

- In het eerste bestuurlijke overleg over deze deltabeslissing op 13 november 2025 is aangegeven dat het belangrijk is om de verschillende belangen die spelen bij deze deltabeslissing beter in beeld te brengen én bestuurlijk uit te wisselen. Bestuurders gaven zelf aan deze belangen lang niet altijd van elkaar te kennen. Op weg naar het 2e bestuurlijk overleg op 19 maart 2026 is daarom een eerste poging gedaan om de belangrijkste belangen die bij de verschillende onderdelen spelen in kaart te brengen als basis voor het gesprek over 'wederkerigheid / solidariteit'. De resultaten daarvan zijn vastgelegd in de visualisatie 'Belangen in beeld' (zie figuur 8.1);
- Voor toekomstige herijkingen wordt voorgesteld om te evalueren wat de groeiende behoefte aan samenhangende keuzes betekent voor de opzet van het totale stelsel van deltabeslissingen en voorkeursstrategieën. Doel daarvan is te komen tot een heldere kern van elke deltabeslissing en voorkeursstrategie, dubbelingen te voorkomen én de samenhang in het hele stelsel te versterken. Het proces rondom deze deltabeslissing is door de samenwerkende programma's als heel zinvol en ondersteunend ervaren. De gezamenlijke zoektocht naar samenhang tussen thema's en regio's is gewaardeerd en bood meerwaarde voor zowel de inhoud als het besluitvormingsproces. De bijeenkomsten van het Coördinatieteam boden structuur, bevorderden gezamenlijk begrip en maakten het mogelijk om de nodige afstemming tijdig te organiseren. Vanuit Centraal Holland werd bovendien expliciet aangegeven dat dit proces waardevol was als nieuw programma binnen de herijking. Tegelijkertijd werd het soms ingewikkeld ervaren om deze deltabeslissing als een volwaardige beslissing te beschouwen, omdat er geen eigen onderzoek wordt uitgevoerd, geen eigenstandige adviezen worden voorbereid. Daarom wordt voorgesteld om in een volgende herijking opnieuw te bezien of dit een passende deltabeslissing is. Weegt de ervaren meerwaarde van de samenhang van deze deltabeslissing op tegen de kanttekening van een beperkte, eigenstandige scope? Aanbevolen wordt om deze afweging te maken in relatie met het totale stelsel van deltabeslissingen en voorkeursstrategieën. Diverse herschikkingen zijn namelijk mogelijk.

Figuur 8.1. 'Belangen in beeld': Overzicht van de belangen die in beeld zijn bij de deltabeslissing Grote rivieren en delta's, als basis voor het bestuurlijke gesprek.

Bijlage 1: Overzicht van onderzoeken en bronnen

Voor het onderzoek naar de effecten van alle opties voor herijking en voor de onderbouwing van de herijking van deze deltabeslissing zijn de volgende onderzoeken uitgevoerd en/of bronnen benut.

In deze bijlage is een verwijzing opgenomen naar de synthesesrapporten van de betrokken deltaprogramma's. De Deltabeslissing Ruimte voor de Rivier beschikt niet over een apart synthesesrapport; de relevante onderzoeken en achtergrond-documenten voor dit programma worden daarom afzonderlijk vermeld.

1. Synthesesrapporten betrokken deltaprogramma's

- Syntheserapport DP Zoetwater;
- Syntheserapport DP Rijn;
- Syntheserapport DP Maas;
- Syntheserapport DP IJsselmeergebied;
- Syntheserapport DP Centraal Holland;
- Syntheserapport Rijnmond-Drechtssteden.
- Syntheserapport Zuidwestelijke Delta.

2. Bronnen Ruimte voor de Rivier 2.0

Achtergrondrapporten

- Naar een toekomstbestendig rivierengebied. Programma Integraal Riviermanagement.
- Start voor Programma Ruimte voor de Rivier 2.0. Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. April 2025.
- PlanMER Programma Integraal Riviermanagement. Royal Haskoning DHV en Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. November 2023.
- Passende Beoordeling IRM. Royal Haskoning DHV en Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. November 2023.
- Reactienota Ontwerp POW IRM. Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. April 2025.
- Kentallen Kosten Baten Analyse IRM. Ecorys. Juni 2023.
- Werkplan Ruimte voor de Rivier 2.0 (2024-2026). November 2024.

Onderzoeksrapporten Consortium Ruimte en Afvoercapaciteit voor de rivier

- Eindrapportage Ruimte en afvoercapaciteit voor de rivier (19 december 2025)
- Deelrapport Hydraulica en morfologie. (19 december 2025)
- Deelrapport Ecologie (19 december 2025)
- Deelrapport Landschap en ruimte (19 december 2025)
- Deelrapport Beoordelingskader en impactbeoordeling (19 december 2025)

Onderzoeksrapporten Rijkswaterstaat (Beleidsondersteuning en advies)

- Maakbaarheid afvoerverdeling Rijntakken laagwater. Asselman, N; Maas, B. & Sloff, K. Deltares. 7 april 2025.
- Maakbaarheid afvoerverdeling Rijntakken laagwater, 2D D-HYDRO berekeningen. Gensen, M.; Lokin, L.; de Jong, A.K. & Viera da Silva, J. HKV. Juni 2025.
- Afvoerverdeling Rijntakken hoogwater, Meer afvoer veilig van Lobith naar Zee. Klijn, F.; Schropp, M.; Kater, E.; Van Doorn, S.; Rozier, W. & Voortman, B. Deltares en Rijkswaterstaat. 10 oktober 2024.
- Doorrekenen afvoerverdeling bij hoogwater. De Bake, D.; Viera da Silva, J. & Gensen, M. HKV. Mei 2025.
- Systeembeschuwing IJssel-Vechtdelta. Kors, A.; Smits, S.; Noordhuis, R. Rijkswaterstaat. December 2025
- Varianten voor de bodemligging van de Maas. Gensen, M.; Denderen, P.; Barneveld, H. HKV. November 2025.

- Noodzaak instandhouding zomerbedverdiepingen. Bakker, M.; Pfeijffer, C.; Jong, W. de; Haskoning. November 2025
- Systeemmaatregelen beleidskeuze rivierbodempligging Rijntakken. Barneveld, H.J.; Paarlberg, A.J.; van Denderen, P.; Kuiper, J. HKV. Juli 2025.
- Uitwerking schetsen meergeulensysteem Waal. Jong, H. de; Leummens, M.; de Koning, L.; Pfeijffer, C.; Booij, D. Haskoning Nederland B.V. Oktober 2025
- Kostennota: Meergeulensysteem Waal. Kanger, W.H.; de Jong, W. Haskoning Nederland B.V., November 2025.
- Effectbepaling meergeulensysteem Waal. Maas, B.; Asselman, N.; Bakker, S.; Becker, A.; Sloff, K. Deltares. December 2025
- Synthese BOA-onderzoeken Rijn Ruimte voor de rivier 2.0. Reneerkens, M.; Voortman, B.; Asselman, N.; Snoek, Y.; Quartel, S.; Schropp, M.; de Kruif, A.; Schielen, R. Rijkswaterstaat WVI, december 2025
- Oplegnotitie Rivierbodem en Sedimentbeleid Maas. Frings, R.; de Kruif, A.; Leushuis, H.; Reneerkens, M.; Schropp, M.; Voortman, B. Rijkswaterstaat. December 2025.
- Interactie tussen hoofd- en zijrivieren van de Maas en de Rijn in Nederland. Asselman, N. Deltares. December 2025.

Overige referenties

- Werkhypothesen Ruimte voor de Rivier 2.0. Zanting, H.A. & Van Rijn, S. Arcadis December 2024.
- Systeembeschuwing Rijn en Maas. Ten behoeve van ontwerp en besluitvorming. Programma Integraal Riviermanagement. 2022.
- Quicksan BKL-reserveringen. Ruimtelijke reserveringen voor rivierverruiming opnieuw bezien. Asselman, N.; Klijn, F.; Juch, S.; Menke, M.; Van Rijn, S.; Klop, W.; Van Dongen, B. Arcadis & Deltares. Januari 2025.
- Systeemanalyse Waterveiligheid RvdR 2.0 – Rijntakken en Maas. Maaskant, B.; Caspers, J.; Gensen, M.; HKV_Lijn in Water, December 2025
- Adaptieve uitvoeringsstrategie Maas. Mogelijkheden voor waterstandsverlaging bij hoogwatersituaties als bouwsteen voor Integraal Riviermanagement. Deltaprogramma Maas. September 2019.
- Hoofdlijnen voorkeursstrategie Rivieren. Dijkversterking en rivierverruiming in een krachtig samenspel. Deltaprogramma 2015. Juli 2014.
- Van Lobith en Eijsden naar Zee. Aanspraak op ruimte op de lange termijn voor de veiligheid tegen overstroming. Ministerie van IenW, Mei 2008.
- Planologische kernbeslissing Ruimte voor de Rivier, Vastgesteld besluit, 19 december 2006.
- Beeld op de Rivieren. Ontwikkelperspectief voor de Maas en Rijntakken. WSP, Defacto Stedenbouw & Wageningen University and Research. Juni 2021.
- Informatiebladen Maas Integraal Riviermanagement (IRM). Programma Integraal Riviermanagement. Juni 2021.
- Informatiebladen Rijn Integraal Riviermanagement (IRM). Programma Integraal Riviermanagement. Juni 2021.
- Het verhaal van de Maas. De Maas uit balans? Asselman, N.; Barneveld, H.; Klijn, F. & Van Winden, A.
- Het verhaal van de Rijntakken. Van Zetten, R.; Ten Brinke, W.; Asselman, N. & Klijn, F. 2020.
- Heeft de Rijnafvoer bij Lobith een maximum? ENW. Oktober 2016.
- Advies over afweging rivierverruiming en dijkversterking rivierengebied. ENW. Adviesnummer 17-22. December 2017.
- Toekomst van het beleid 'Lek ontzien'. ENW. Adviesnummer 21-04. Juli 2021.
- Advies IRM Systeembeschuwing Rijn en Maas. ENW. Adviesnummer 22-12. Oktober 2022.
- Advies Ontwerp POW IRM. Adviesnummer 23-10. ENW. November 2023.
- Advies Omgaan met klimaatverandering in de hydraulische ontwerpbelastingen voor waterkeringen. ENW. Adviesnummer 25-05. Juni 2025.
- Advies inzake keuzes rondom afvoerstatistieken voor het programma RvdR 2.0. ENW. Adviesnummer 25-08. Juli 2025.

Bijlage 2: Verslagen bestuurlijke overleggen

Alle (tussentijdse) stukken over deze deltabeslissing zijn geagendeerd in de Stuurgroep Deltaprogramma (als onderdeel van de integrale synthesesdocumenten en het uiteindelijke Eindrapport Tweede Herijking) en in de Stuurgroep Ruimte voor de Rivier 2.0 en in alle andere bestuurlijke overleggen van de diverse deelprogramma's die dit zelf hebben geagendeerd. Aanvullend hierop zijn er - specifiek voor deze deltabeslissing - twee bestuurlijke overleggen georganiseerd met de bestuurders van de acht betrokken programma's (op 13 november 2025 tijdens het Deltacongres en op 19 maart 2026 in Utrecht). Korte verslagen van deze bestuurlijke overleggen zijn in deze bijlage opgenomen.

Bestuurlijk overleg – 13 november 2025

Agenda van het overleg

- Toelichting Nationale systeemkeuzes in Deltabeslissing Grote rivieren en delta's, Jaap Sloodmaker, DG Water en bodem Ministerie IenW
- Bestuurlijk gesprek in drie rondes   Gespreksleider Lisa Peters in gesprek met:
  - Solidariteit gevraagd!
  - Het land op?
  - Water is water!
  - Dirk-Siert Schoonman, dijkgraaf WDOD
  - Arne Weverling, gedeputeerde Zuid-Holland
  - Mario Jacobs, dijkgraaf Waterschap Aa en Maas
  - Has Bakker, gedeputeerde provincie Utrecht
  - Saskia Borgers, dijkgraaf Waterschap Limburg
  - Jaap Sloodmaker, directeur-generaal Water en Bodem
- Vooruitblik op besluitvorming & afsluiting

Deze presentatie is apart toegestuurd

Ruimte voor de Rivier 2.0

15-4-2026

2

Bevindingen & reflecties – Solidariteit gevraagd!

- Solidariteit is een belangrijke kernwaarde bij de besluitvorming. Mogelijk past het woord '**wederkerigheid**' nog beter, zowel in ruimtelijke als financiële zin.
- Als we keuzes moeten gaan maken, gaan we **belangen** verdedigen. Daarom is het van belang om die belangen eerst goed in beeld te brengen, want niemand wil 'het zuur' hebben. En de belangen van toen zijn niet meer de belangen van nu. Dit vraagt opnieuw om de actuele belangen te gaan verzamelen, van elkaar te kennen en in te brengen in de besluitvorming. Op dit moment kennen we elkaars belangen nog niet of onvoldoende.
- We staan voor **lastige keuzes**. Het expliciteren én uitwisselen van elkaars belangen kan helpen in de gesprekken die we in eigen raden en staten hebben te voeren.

Ruimte voor de Rivier 2.0

15-4-2026

6

Bevindingen & reflecties – Het land op?

- Er bestaan al **goede voorbeelden** waar het lukt om water én ruimte in samenhang vorm te geven: in Centraal Holland zijn zoekgebieden voor regionale waterberging in herziene omgevingsvisie en verordening opgenomen, de Utrechtse waterpartners hanteren de 'watergeschiktheidskaart', bij de gebiedsontwikkeling van Polder Rijnenburg lukt het om water en bodem sturend te maken, in Aa en Maas wordt de 'signaleringskaart' benut om gemeenten, ontwikkelaars en waterschap vroegtijdig in gesprek te laten gaan om plannen af te stemmen én aan te passen op water en bodem en in Ooijen-Wanssum en Meanderende Maas zijn nieuwe landschappen ontstaan door water en ruimte samen vorm te geven.
- Belangrijke **succesfactoren** bij al deze voorbeelden zijn: al vanaf de start van de analysefase samen aan tafel, belangen in het gebied expliciet maken en leren 'door elkaars bril te kijken'. En concreet nagaan wat de wethouder RO nodig heeft om betere keuzes te maken.
- Opgave is om deze benadering verder uit te dragen en uit te breiden, want we gaan pijn lijden, het zal meer gaan sturen, we moeten **voorkomen dat we keuzes opnieuw vooruitschuiven**. Ja, we moeten veel woningen bouwen, maar wel op een toekomstbestendige manier.

Ruimte voor de Rivier 2.0

15-4-2026

7

Bevindingen & reflecties – Water is water!

- Het nationale en regionale watersysteem is **één systeem** waarin we samen de opgaven hebben aan te pakken. We werken samen aan één watersysteem waarin we tot elkaar veroordeeld zijn (als 'broer en zus'); het helpt niet daar teveel een tegenstelling van te maken.
- Binnen dat ene watersysteem hebben rijk en regio **verschillende opgaven en verantwoordelijkheden**. Het rijk kan op systeemniveau keuzes maken die duidelijkheid scheppen en in de regio's een steun in de rug kunnen geven. Die nationale keuzes moeten ook gevoed worden door regionale en lokale afwegingen. En samen werken aan één watersysteem zou ook kunnen betekenen dat je beschikbare middelen **anders gaat inzetten**, bijvoorbeeld op de plek in het systeem waar die het meest nodig zijn, meer los van het onderscheid vooraf tussen een hoofd- en een regionaal watersysteem.

Ruimte voor de Rivier 2.0

15-4-2026

8

Bevindingen & reflecties – Over het vervolg

- **Informele bestuurlijke overleggen** worden als heel waardevol ervaren, zonder stukken, zonder annotaties, zonder de opgave 'iets binnen te halen', met uitwisseling van elkaars belangen.
- Belangrijk is ook om de '**niet-water-mensen**' te gaan betrekken op weg naar besluitvorming. Hoe leggen we de samenhangende keuzes uit in onze eigen achterbannen, of breder in de maatschappij? Dat is noodzakelijk om te voorkomen dat 'we niet gaan kiezen'.
- Er is behoefte aan het **voortzetten van dit gesprek**. Een volgend bestuurlijk gesprek zal daarom worden voorbereid in februari/maart 2026. De voorbereidingen daarvoor zullen worden opgepakt door RvdR 2.0 en afgestemd in het Coördinatieteam van de Deltabeslissing Grote rivieren en delta's.

Ruimte voor de Rivier 2.0

Bestuurlijk overleg – 19 maart 2026

Bestuurlijk overleg Deltabeslissing Grote rivieren en delta's

Agenda van vandaag

- Welkom en toelichting doel en agenda, Co Verdaas
- Introductie op de Deltabeslissing Grote rivieren en delta's, Marieke Hofstra
- Belangen in Beeldopmaat naar bestuurlijke gesprek
- Rondje besprekpunten, waaronder:
  - Wenselijkheid en meerwaarde aanvullende uitspraak over gewenste afvoerverdeling laagwater
  - Benutten deltabeslissing in relatie met latere besluitvorming over mogelijke binnendijkse ruimtereser
  - Mogelijke aanvullingen uit ons rondje
- Resumé en vooruitblik op weg naar advisering en besluitvorming

Bevindingen & reflecties

Urgentie is helder, maar moet gepaard gaan met perspectief

Alle betrokkenen erkennen dat de urgentie van de wateropgaven onmiskenbaar is. Tegelijkertijd is urgentie alleen niet voldoende om bestuurlijke en maatschappelijke beweging te creëren. Er moet een duidelijk perspectief worden geboden: wat betekent deze urgentie voor keuzes, voor rolverdeling en voor handelingsruimte op korte, middellange en lange termijn? Regio's merken dat de complexiteit en onzekerheden rond het toekomstbeeld 2050–2100 spanningen oproepen: men wil duidelijkheid terwijl de opgaven en mogelijke oplossingen nog in beweging zijn. De kostenramingen laten ook al grotere tekorten zien dan de bekende 9 miljard, mede doordat grote technische ingrepen als Afsluitdijk en IJmuiden, meergeulensysteem, rivierverruimingen en waterkwaliteitsopgaven nog onvoldoende zijn verdisconteerd.

Zonder perspectief op uitvoering krijgt de urgentie weinig of geen voedingsbodem voor vervolgacties. Hoewel er nog veel realiseerbaar en maakbaar is in het hoofdwatersysteem, wordt benadrukt dat doorgaan zoals nu niet volstaat gezien de te verwachten ontwikkelingen. Aan de maakbaarheid zitten grenzen en er moeten nu keuzes worden gemaakt voor een andere richting voor de lange termijn. In de communicatie naar regio's en omgeving is het daarbij belangrijk om problemen en oplossingsrichtingen niet te vermengen. De urgentie moet worden uitgelegd als feitelijke basis; de oplossingen volgen daarna en kennen nog varianten, onzekerheden en afhankelijkheden. Door die twee gescheiden te houden ontstaat meer rust en duidelijkheid, en wordt voorkomen dat urgentie direct wordt vertaald in te 'voorgekookte' maatregelen.

Laagwaterverdeling vraagt om meer richting en houvast voor regio's en sectoren

De discussies over de afvoerverdeling bij laagwater vragen om meer richting en duidelijkheid voor regio's en sectoren. De huidige tekst van de deltabeslissing geeft te weinig houvast. Vaste verdeelsleutels geven teveel een indruk van maakbaarheid. Er is wel behoefte aan bijvoorbeeld een 'getrapt systeem', waarbij we aangeven wat we doen in welke situatie en op basis van welke criteria? Er is behoefte aan meer duidelijkheid over wanneer situationeel sturen begint en welke elementen in de afweging worden meegewoegen (bijv. minimale waterstand IJsselmeer, mate van verzilting in het westen, regionale neveneffecten). Tot een bepaalde 'drempel' kan bijvoorbeeld worden gewerkt met min of meer vaste verdelingen en afspraken. Boven die drempel ontstaat dan een fase van situationeel sturen, waarin we wel aangeven welke ambitie we met de afvoerverdeling dan hebben. Afgesproken wordt dit nader uit te werken en na te gaan of met een meer kwantitatieve ambitie meer houvast aan regio's en sectoren kan worden gegeven.

Ruimtereserveringen vragen om helderheid over uitwerking en tijdlijnen

Ruimtereserveringen zijn essentieel voor toekomstige maatregelen, maar zijn nu vrij algemeen in de uitwerking. Er is behoefte aan duidelijkheid op welke momenten moeten keuzes worden gemaakt, welke locaties zijn potentieel in beeld, en hoe verhouden deze zich tot andere vormen van ruimtegebruik? Tegelijkertijd moet worden voorkomen dat reserveringen te vroeg te hard worden zonder duidelijke onderbouwing. Een balans is nodig: wel vroegtijdig richting geven, maar de mate van onderbouwing laten meebewegen met de ruimte voor nadere uitwerking (balans tussen 'te vroeg en algemeen' versus 'te laat en gedetailleerd' delen).

Strategisch bodemherstel en het meergeulensysteem: richting duidelijk, uitwerking nodig

Het is duidelijk dat zowel rivierbodembodemherstel in combinatie met het meergeulensysteem belangrijke bouwstenen zijn voor een robuust toekomstbeeld. De richting is gedeeld, maar de exacte omvang, het effect en het tempo waarin dit moet gebeuren, zijn nog onzeker. Dit vraagt in de komende periode om een stevige uitwerking met varianten, ontwerpoptimalisaties en faseringen, zodat dit bestuurlijk en maatschappelijk beter uitlegbaar wordt.

Blijf reflecteren op de huidige en toekomstige strategie

Er is een breed gedeeld besef dat de huidige koers werkbaar is, maar dat we altijd alert moeten blijven op de vraag of de strategie ook op termijn werkbaar blijft. De extremen in de opgaven nemen toe evenals de internationale afhankelijkheden. Het belang wordt onderstreept van een groeiende Europese samenwerking, niet alleen beleidsmatig, maar mogelijk ook als het gaat om investeringen. Periodieke reflectie is nodig om te voorkomen dat toekomstige opties te vroeg worden afgesloten of investeringen op korte termijn in de weg gaan zitten.

Bijlage 3: Aanpak en proces Syntheserapporten

Deze bijlage is ook opgenomen als hoofdstuk 4 van het integraal Synthesedocument-stap 4. Het geeft een beeld van de relatie van het Syntheserapport met het Eindrapport Tweede Herijking en het DP2027, alsmede de planning daarvan.

Aan de slag met de eindproducten van de tweede herijking

Met het tussenbeeld uit dit integraal Synthesedocument komen we nu in een fase, waarin de deelprogramma's toewerken naar het eindresultaat van de tweede herijking. Met het beeld van de iteratieve werkwijze, waarin de stappen 4, 5 en 6 in elkaar overlopen, is het vizier nu gericht op Prinsjesdag 2026.

Het eindresultaat van de tweede herijking wordt door de deelprogramma's vastgelegd in een Syntheserapport, dat als basis dient voor het integrale Eindrapport tweede herijking dat door het projectteam Tweede Herijking wordt opgesteld. Dit Eindrapport vormt weer de basis voor het 'onderdeel herijking' in het Deltaprogramma 2027 (DP2027) dat op Prinsjesdag 2026 wordt aangeboden.

Format Syntheserapport

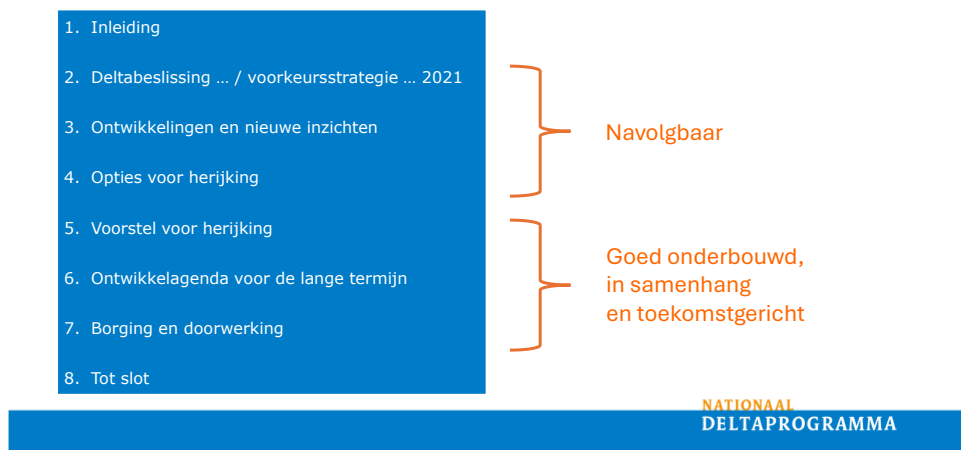
Door de deelprogramma's zijn de tussenresultaten van de tweede herijking tot nu toe stapsgewijs vastgelegd in synthesesDOCUMENTEN, het resultaat van de tweede herijking krijgt nu per deelprogramma zijn beslag in een synthesesRAPPORT. Hiervoor is een format opgesteld en gedeeld met de deelprogramma's.

Hoofdoel van het syntheserapport is te komen tot een navolgbaar, goed onderbouwd, met de andere deelprogramma's afgestemd en toekomstgericht resultaat van de tweede herijking, i.c. de voorstellen voor de herijkte deltabeslissingen en voorkeursstrategieën en de ontwikkelagenda:

- 'Navolgbaar' vraagt daarbij om het logische verhaal van de herijking:
  - o Wat was het vertrekpunt (stap 1, huidige deltabeslissingen en voorkeursstrategieën).
  - o Wat is de aanleiding voor de herijking (stap 2, ontwikkelingen en nieuwe inzichten).
  - o Welke (onderdelen van de) deltabeslissingen en voorkeursstrategieën vragen om herijking (stap 2, nu en later).

- Welke opties zijn daarbij overwogen (stap 3) en beoordeeld.
  - En tot welke afweging heeft dat geleid (stap 4 en 5).
- Dit komt terug in de hoofdstukken 2 tot en met 4.
- 'Goed onderbouwd, afgestemd en toekomstgericht' gaat om:
    - Een duidelijk beeld van de voorstellen voor de herijkte deltabeslissingen en voorkeursstrategieën (en de wijze waarop deze geborgd gaan worden) en de ontwikkelagenda.
    - Met een onderbouwing van de voorstellen op basis van de Vergelijkingssystematiek 2025 en een toelichting op samenhang en toekomstgerichtheid.
- Dit komt terug in de hoofdstukken 5 tot en met 7.

Format syntheserapport deelprogramma's

Planning

De planning van de syntheserapporten van de deelprogramma's en het integraal Eindrapport tweede herijking is direct gekoppeld aan het schrijfproces van het DP2027 met de Nationale Stuurgroep Deltaprogramma op 16 april en 11 juni 2026.

Planning schrijfproces

Schrijfproces DP-2027	Schrijfproces Eindrapport tweede herijking	Schrijfproces Syntheserapporten deelprogramma's
- December 2025: start-bijeenkomst - Medio maart 2026: 70% (stuurgroep 16 april) - Medio mei 2026: 90% (stuurgroep 11 juni + BO-Water)	- Oktober 2025: dummy - December 2025: 25% 28 februari 2026: 70% 30 april 2026: 90% - Aug/sept 2026: 100%-versie (digitaal toegankelijk)	- Oktober 2025: format 3 december 2025: werkatelier (opmaat voorstel DB/VKS) - Eind december 2025 - 9 januari 2026: beargumenteerd voorstel DB/VKS (IBO februari) 30 jan 2026: 70%-versie 17 april 2026: 90%-versie - Aug/sept 2026: 100%-versie (digitaal toegankelijk)

Dit leidt tot het volgende beeld:

Wat wanneer

Wat in schot voor de boeg eind december - 9 januari (tbv IBO):

- Eerste beargumenteerd voorstel tekstvoorstel DB / VKS en 'was-wordt' (PPT)

Wat in 70% versie - 30 januari:

- Compleet en samenhangend voorstel herijkte DB / VKS
- Onderbouwing: waarom deze afwegingen gemaakt
- Voorstellen ontwikkelagenda + borging
- Staf: aanzet overkoepelend verhaal, LT, W&O, Borging & Doorwerking

Wat in 90% versie - 17 april:

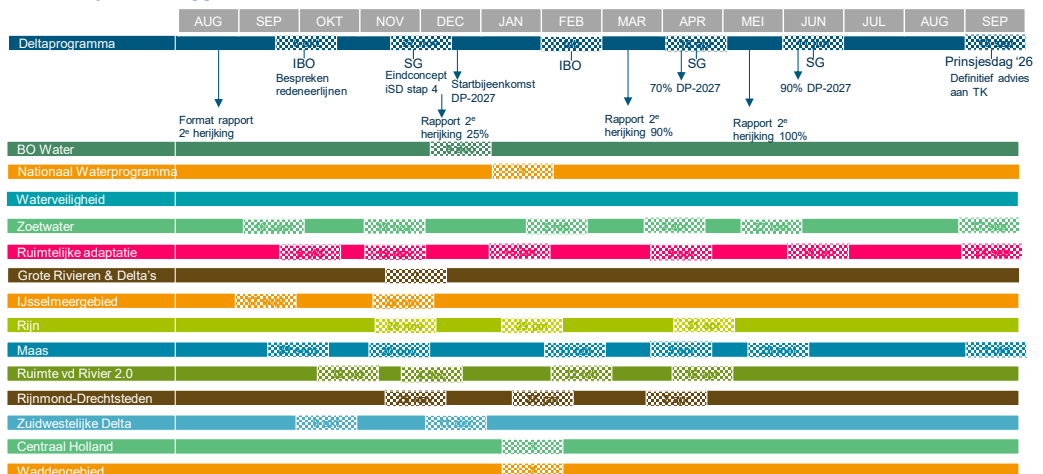
- Onderlinge afstemming deelprogramma's t.b.v. samenhangende set DB'en en VKS'en
- Verder aanscherpen en vullen onderbouwing: robuust en uitlegbaar!
- Komen tot gezamenlijkheid overkoepelend verhaal, LT, W&O, OA en B&D

Wat kan nog richting BO Water en Prinsjesdag:

- Fine-tunen onderbouwing: feitelijk, consistent en juist
- Wetenschappelijke review

De uitwerking van de syntheserapporten van de deelprogramma's en de voortgang ervan is in deze periode 'standaard' punt van aandacht in de reguliere contacten tussen de deelprogramma's en het projectteam tweede herijking en in de werkateliers Samenhang & Verbinding. In dit schrijfproces is het de verantwoordelijkheid van de individuele deelprogramma's om het syntheserapport te bespreken in het eigen bestuurlijke gremium. Met de data van de Nationale Stuurgroep Deltaprogramma in april en juni 2026 als mijlpalen, tekent zich daarbij de volgende kalender af.

Bestuurlijke overleggen

De syntheserapporten van de deelprogramma's en het integraal Eindrapport 2^e herijking hebben de 'status' van 'achtergronddocument'. Dit betekent:

- Dat de syntheserapporten en het integraal Eindrapport tweede herijking niet expliciet worden vastgesteld in de Stuurgroep Deltaprogramma.
- Dat ze 'op Prinsjesdag' digitaal (toegankelijk) beschikbaar moeten zijn. Dit betekent ook dat er tussen de Nationale Stuurgroep Deltaprogramma van juni en Prinsjesdag 2026 nog enige ruimte is om in deze documenten de puntjes op de 'i' te zetten.

Bijlage 4: Wetenschappelijke review

Wetenschappelijke review van de herijking van het Deltaprogramma Reviewbevindingen over: 'Deltabeslissing Grote Rivieren & Delta's' 12 juni 2026

Inleiding

In het kader van de herijking van het Deltaprogramma stellen de deelprogramma's synthesesdocumenten op waarin de overwegingen achter de herijking zijn vastgelegd. Een wetenschappelijke reviewcommissie heeft de conceptdocumenten vanuit kwaliteitsborging beoordeeld, in navolging op het adviestraject in 2025. De review had voor ieder deelprogramma specifiek betrekking op 1) traceerbaarheid, 2) onderbouwing, 3) intrinsieke kwaliteit, en 4) omgang met onzekerheden. Deze notitie bevat de belangrijkste bevindingen van de reviewcommissie, gebaseerd op:

- De schriftelijke review van het synthesesdocument door de afzonderlijke reviewers;
- De bijeenkomst van alle reviewers voor alle deelprogramma's per cluster op 11 mei;
- De dialoogbijeenkomst in Utrecht op 4 juni tussen de deelprogramma's en de reviewers.

Meer specifieke bevindingen en aanbevelingen zijn te vinden in de reviewformulieren. Voor zover deze bevindingen en aanbevelingen hieronder niet terugkomen, zijn deze voor rekening van de individuele reviewers. De ambachtelijke bevindingen die de deelprogramma's overstijgen zijn eind mei in een brief aan de Deltacommissaris verwoord.

Reviewbevindingen

Criterion 1: Traceerbaarheid

De commissie is overwegend positief over de traceerbaarheid van het synthesesdocument. Om dit te versterken raadt de commissie aan om verwijzingen in de tekst explicieter te maken en consistentie aan te brengen in de traceerbaarheid.

Criterion 2: Onderbouwing

De commissie waardeert de heldere onderbouwing van de herijking en het gebruik van figuren hierbij. In de onderbouwing ontbreekt volgens de commissie nog wel aandacht voor de ruimtelijke integratie met andere maatschappelijke opgaven.

Criterion 3: Intrinsieke kwaliteit

De commissie oordeelt dat het document goed is geschreven, met een logische opbouw en voldoende ondersteuning door figuren en tabellen. Daarnaast is er in de commissie waardering voor het duidelijk benoemen van het hoofddoel. Tegelijkertijd merkt de commissie op dat de kwaliteit kan worden verbeterd door beter in te gaan om ecologische waterkwaliteit en de benodigde juridische borging voor de voorgestelde beleidsmaatregelen. Tot slot raadt de commissie aan een prioritering aan te brengen in de initiatieven voor vervolgonderzoek en kosten-batenafwegingen mee te nemen voor de verschillende opties.

Criterion 4: Omgang met onzekerheden

De commissie stelt vast dat er ten opzichte van het advies uit 2025 meer aandacht is voor de omgang met onzekerheden. Wel wijst de commissie erop dat het goed zou zijn om hierin ook de zogenoemde gamechangers mee te nemen.

Nederland is een laaggelegen land met veel water. Het nationaal Deltaprogramma beschermt Nederland tegen overstromingen, zorgt voor voldoende zoetwater en draagt bij aan een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting. Op de website van het nationaal Deltaprogramma staat meer informatie over het werk aan onze delta.

Het nationaal Deltaprogramma is een samenwerkingsverband tussen Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen. Ook kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, burgers en bedrijven denken actief mee.

www.deltaprogramma.nl